

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Integrita u osob zasvěcených Bohu

Integrity in people consecrated to God

Tereza Jirsová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marek Preiss, PhD.

Studijní program: Psychologie

Studijní obor: Psychologie a speciální pedagogika

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Integrita u osob zasvěcených Bohu vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

20. 4. 2017 v Praze

.....

podpis

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Marku Preissovi, Ph.D. za ochotu, vstřícnost a odborné vedení práce a Mgr. Veronice Juríčkové za pomoc se statistickým zpracováním dat. Ráda bych také poděkovala svým rodičům a sourozencům za cenné rady a podporu při psaní této práce a Martině Brázdové za inspiraci a motivaci. Velmi také děkuji všem svým respondentům, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

Tato práce byla podpořena Grantovou agenturou České republiky, rez. č. 16-06264S s názvem 16-06264S Integrita, morální vyvázání se a další příbuzné konstrukty. Nasbíraná data, která jsou součástí této studie, mohou být použita v časopisecké nebo knižní publikaci s dedikací grantovému projektu.

ANOTACE

Práce si klade za cíl propojit témata integrity a optimální osobnosti. Opírá se zejména o klasifikaci charakterových silných stránek a ctností Petersona a Seligmana (2004), která chápe integritu jako součást optimální struktury osobnosti. Témata integrity a optimální osobnosti jsou dále zasazena do kontextu religiozity/spirituality a života zasvěceného Bohu. Praktická část se zabývá měřením integrity a příbuzných konstruktů u specifického souboru osob žijících životem zasvěceným Bohu v římskokatolické církvi. Použitou metodu měření představuje testová baterie Integrita v pracovním prostředí vyvinutá v Národním ústavu duševního zdraví v Klecanech (NÚDZ) a dále Škála morálního vyvázání se a Dotazník intenzity náboženské víry Santa Clara. Výsledky výzkumného šetření poukazují na výrazně nižší tendenci k morálnímu vyvázání se u zasvěcených osob, ale míra integrity je srovnatelná s kontrolním souborem. Pozitivní korelace mezi religiozitou/spiritualitou a integritou se neprokázala.

KLÍČOVÁ SLOVA

optimální osobnost, integrita, zasvěcený život, religiozita/spiritualita

ANNOTATION

The aim of this bachelor thesis is to combine the topics of integrity and optimal personality. The thesis mainly draws on Classification of Character Strengths and Virtues championed by Peterson and Seligman (2004), which describes integrity as a part of optimal structure of personality. The topics of integrity and optimal personality are also set in the context of religiosity/spirituality and life consecrated to God. The practical part focuses on measuring the level of integrity and related constructs on a specific sample of consecrated people in the Roman Catholic Church. The measuring method used for our research is the test battery Integrity at a workplace developed in National Institute of Mental Health (NIMH) in Klecany, and next The moral disengagement scale and The Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire. The results revealed a significantly lower propensity to moral disengagement among consecrated people, but the level of integrity is comparable with the control group. A positive correlation between religiosity/spirituality and integrity has not been demonstrated.

KEYWORDS

optimal personality, integrity, consecrated life, religiosity/spirituality

Obsah

I. ÚVOD	7
II. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Optimální osobnost.....	8
1.1 Problematika vymezení optimální osobnosti	8
1.2 Perspektivy vymezení ideálního stavu	9
1.3 Vybraná východiska konceptů optimální osobnosti	10
1.4 Psychologické koncepty optimální osobnosti.....	11
1.4.1 Nejstarší psychologické pohledy na optimální osobnost	11
1.4.2 Abraham Maslow	12
1.4.3 Pozitivní individuální vlastnosti a rysy osobnosti.....	14
1.4.3.1 Silné stránky charakteru a ctnosti.....	15
1.4.5 Multivariační analýza Richarda W. Coana	17
1.5 Optimální osobnost a život zasvěcený Bohu	18
2. Integrita.....	20
2. 1 Vymezení integrity	20
2.1.1 Filosofická východiska konceptu integrity	20
2.1.2 Psychologická vymezení integrity	21
2.1.3 Integrita jako silná stránka osobnosti	23
2.2 Integrita a morální vývoj.....	24
2.2.1 Religiozita/spiritualita a morálka	26
2.3 Integrita a religiozita/spiritualita.....	27
III. EMPIRICKÁ ČÁST	28
3. Cíl výzkumu	28
4. Hypotézy.....	28
5. Metodologie.....	29
5. 2 Použité metody	29
5.2.1 Test integrity	29
5.2.2 BFI-44	30
5.2.3 Dark Triad	30
5.2.4 BIDR CZ	30

5.2.5 Santa Clara	31
5.2.7 Dotazník morálního vyvážení se	31
5.3 Charakteristika výzkumného vzorku	32
5.4. Způsob sběru a zpracování dat.....	32
6. Výsledky.....	33
7. Diskuse	40
IV. ZÁVĚR.....	47
Literatura	49
Seznam příloh	54

I. ÚVOD

Integrita osobnosti představuje psychologicko-filosofický konstrukt, který je velmi obtížné definovat. V literatuře se můžeme setkat s nejrůznějšími vymezeními, která se od sebe liší v závislosti na tom, čemu různí autoři při pojímání tohoto konceptu přikládají důležitost. Jednoduše lze integritu chápat jako soulad mezi morálním přesvědčením a chováním. Obecně se autoři shodují na spojitosti integrity s kladnými osobnostními charakteristikami či pozitivními lidskými hodnotami. Práce si klade za cíl propojit integritu s koncepty optimální osobnosti, přičemž se opírá zejména o teorii charakterových silných stránek a ctností Petersona a Seligmana (2004), která chápe integritu jako součást optimální struktury osobnosti.

Primárním cílem empirické části je vyšetřit integritu osobnosti u potenciálních optimálních osobností a diskutovat, zda koncept integrity vyčerpává možnost tuto populaci adekvátně popsat. Vzhledem k velmi náročné uchopitelnosti takového výzkumu jsme se rozhodli výzkum zaměřit na specifický soubor osob žijících život zasvěcený Bohu, u kterého na základě charakteristik takového životního stavu vidíme možnou souvislost s koncepty optimální osobnosti a předpokládáme u těchto osob vyšší míru integrity.

Práce by tedy měla přispět do diskuse o problematice vymezení optimální osobnosti, propojit téma optimální osobnosti s integritou a v neposlední řadě zasadit tyto dva koncepty do kontextu religiozity/spirituality a života zasvěceného Bohu.

Práce je standardně rozdělena na teoretickou a empirickou část. První polovina teoretické části bude věnována konceptům optimální osobnosti a jejich možné souvislosti s charakteristikami života zasvěceného Bohu. V druhé polovině teoretické části budou představena různá vymezení integrity osobnosti v historickém kontextu až po současnost, dále bude popsána souvislost integrity a morálního jednání a usuzování a v závěru se pokusíme propojit téma integrity se spiritualitou/religiozitou.

Empirická část je zaměřena na výzkum měření integrity osobnosti a souvisejících konstruktů u lidí žijících životem zasvěceným Bohu v římskokatolické církvi.

II. TEORETICKÁ ČÁST

1. Optimální osobnost

Text této kapitoly si klade za cíl přiblížit možné perspektivy nahlížení na optimální osobnost a nastínit úskalí, která s sebou tato problematika nese. Stručně budou představena vybraná východiska konceptů optimální osobnosti a některá psychologická vymezení. Zvláštní pozornost bude věnována Abrahamu Maslowovi a jeho výzkumu seberealizujících jedinců, a především klasifikaci silných stránek charakteru a ctností Martina Seligmana a Christophera Petersona. V závěru kapitoly bude diskutována možná souvislost konceptů optimální osobnosti s životem zasvěceným Bohu.

1.1 Problematika vymezení optimální osobnosti

V odborné literatuře bývá optimální osobnost často zaměňována s pojmy jako je duševní zdraví, normalita, přizpůsobení, dospělost, stabilita, síla ega, seberealizace a mnoho dalších (Coan, 1999). Vymezením některých z těchto termínů a jejich vztahem k integritě a integraci osobnosti se zabýval ve svém článku Preiss a kol. (Preiss, Mejzlíková, Marková, 2017). Poukazují na to, že tato témata se z hlediska normality týkají ideální normy a že se v mnohém překrývají. Optimální harmonickou osobnost chápou jako obtížně dosažitelnou, za relevantnější pojem považují „zralou osobnost“, která je z pohledu vývoje dosažitelná a lze k ní napínat psychoterapeutické a pedagogické úsilí. Integrita a integrace představují dva prolínající se klíčové koncepty vedoucí k porozumění optimálního směřování jedince. Zatímco integrace jakožto harmonie různých složek osobnosti je zaměřena spíše na vnitřní procesy individua, integrita, zahrnující například spolehlivost nebo čestnost, se dotýká spíše procesů vnějších a pozorovatelných.

Coan (1999) uvádí, že: *„považovat nějaký stav za ideální či optimální znamená hodnotit. A abychom dospěli k definici ideální postavy, osobnosti nebo životního stylu, musíme se rozhodnout, co je nejvyšším dobrem žítí“*. Tato otázka – v čem spatřujeme ono nejvyšší dobro žití – staví celou problematiku optimální osobnosti do velmi subjektivní roviny. Naše postoje ke světu a životu vůbec se mohou velmi lišit, aniž by konkrétní pohledy

musely být nutně správné či špatné. Pro někoho může nejvyšší dobro představovat slast či štěstí, maximalizaci lidské inteligence či racionality, jednotu s Bohem, nebo jistou vyváženost kombinací různých kvalit. Při tomto rozhodování se můžeme zaměřit na jedince, na sociální skupinu nebo na lidstvo a naše vymezení ideální osobnosti se bude podle toho měnit (Coan, 1999).

V souvislosti s přítomností vysoké míry subjektivního rozhodování ve vymezení optimálního stavu vyvstává otázka, zda problematika optimální osobnosti vůbec spadá do sféry vědy. Je patrné, že vědeckými metodami nelze optimální osobnost plně vymezit. Jak již bylo zmíněno, považovat nějaký stav za ideální či optimální znamená hodnotit. Z toho logicky vyplývá, že se v určité fázi našeho zkoumání musíme rozhodnout, čeho si budeme cenit a čeho ne. Dle Coana (1999): „*K této volbě nemůžeme dospět experimentální manipulací, automatickým záznamovým zařízením či výpovědní technikou. Ve vědeckém smyslu zde tedy nejde o věc pravdivosti.*“ Nutno však podotknout, že aspekt hodnocení je do určité míry přítomen ve většině vědních disciplín, nejde se od něj stoprocentně odpoutat.

1.2 Perspektivy vymezení ideálního stavu

Vymezení optima u osobnosti je velmi těžko uchopitelné a každý si zřejmě představí něco trochu jiného. Existují tři základní perspektivy, jak na optimální osobnost lze nahlížet.

Jedna perspektiva se zaměřuje na potenciál jednotlivých lidí – jde tedy o vymezení ideálního stavu v pojmech vlastností individuálního dosažitelného stavu. Buď můžeme předpokládat, že ideálního stavu může ve vhodných podmínkách dosáhnout kdokoli, a budeme ho tedy považovat za univerzální cíl, o jehož dosažení by se měl každý snažit. Druhým úhlem pohledu je předpoklad, že dosažení optimálního stavu je možné jen pro jedince, kteří pro to mají nezbytné dispozice. V takovém případě pak optimální stav za univerzální cíl považovat nebudeme. Podle jiné perspektivy nemůže ideálního stavu ve skutečnosti dosáhnout nikdo. V takovém případě bychom optimální osobnost mohli ztotožnit s povahou božské bytosti (Coan, 1999).

Další perspektivou je stálost optima, tedy v jakém rozsahu se na optimální stav pohlíží jako na fixní. Pokud člověk optimálního stavu jednou dosáhne, setrvá v něm už navždycky, nebo nikoliv? Zde je důležité, v jakých pojmech ideální stav chápeme. Pokud by se mělo jednat o psychologický stav, ten lidský organismus není schopen udržet bez časového

omezení. Budeme-li se však bavit o ideálním stavu v termínech psychologických rysů, pak je již možno uvažovat o něčem trvalém (Coan, 1999).

Z mého pohledu nespočívá kvalita osobnosti ve stavu, nýbrž v procesu. Podobný pohled má i Carl Rogers, který říká, že „*Dobrý život je proces, nikoliv stav bytí. Je to směřování, nikoliv cíl.*“ (Rogers, 1961, in Drapela, 1997). I pokud člověk disponuje pozitivními psychologickými rysy, domnívám se, že z něj nedělají optimální osobnost samy o sobě. Dle mého názoru nabývají své hodnoty tehdy, když je člověk využívá a dále rozvíjí.

Vzhledem k zaměření této práce bych se přikláněla k vymezení optimální osobnosti jako k procesu, kterého může dosahovat každý jedinec schopný zdravé sebereflexe a sebeúcty. Optimum osobnosti totiž podle mě nespočívá v absenci nedostatků a nežádoucích vlastností, ale spíše v tom, jak k nim člověk přistupuje a nakolik dokáže využívat a rozvíjet svá pozitiva.

1.3 Vybraná východiska konceptů optimální osobnosti

Názory na ideální způsob života vycházejí z tradic, jejichž kořeny sahají hluboko do minulosti. Cenné podněty o životním optimu můžeme najít jak v západní, tak ve východní tradici, a to již z dob před narozením Ježíše Krista. Vzhledem k rozsahu práce však nebudu historický vývoj konceptů optimální osobnosti zkoumat dopodrobna, pouze stručně představím nejvýznamnější myslitele a pohled křesťanství.

Ze staré řecké filosofie můžeme jmenovat zejména Platóna a Aristotela, kteří oba kladli důraz na lidský rozum. Ideální jedinec je podle nich především ten, kdo je veden rozumem. Je ctnostný a spravedlivý k druhým a tyto charakteristiky vychází právě z rozumu. Rozum usměrňuje všechny vášně a umožňuje harmonii a pokoj v nitru. Nejvyšším dobrem pro lidskou bytost je proto cvičit a rozvíjet rozum (Coan, 1999).

V křesťanské tradici představuje základní naplnění lidské podstaty osobnost Ježíše Krista. Pozornost se přesouvá od rozumu spíše na lásku, víru v účast na Božím království, která je rozumem nepochopitelná. Jde tedy o kombinaci transcendence a orientace na pozitivní vztahy k lidem (Coan, 1999). Životním cílem křesťanů je spása, v níž doufají všichni věřící. Z významných křesťanských myslitelů můžeme zmínit například svatého Augustina, který zdůrazňoval vůli a snahu po znovuspojení s Bohem. Dále to byl například

Tomáš Akvinský, svatý František a jmenovat bychom mohli všechny další světce, neboť se stali svatými právě proto, že svým životem následovali Krista.

1.4 Psychologické koncepty optimální osobnosti

Cennými poznatky do problematiky vymezení optimální osobnosti přispívá zejména rozmáhající se psychologický směr přelomu 20. a 21. století, pozitivní psychologie. Hlavními představiteli této vědy jsou M. Seligman a M. Csikszentmihalyi. Podle nich je ústředním tématem jejich zkoumání rozvoj „nejlepších kvalit života“. Jedná se tedy především o studium pozitivních emocí, výzkum pozitivních individuálních vlastností a rysů osobnosti a hledání faktorů uplatňujících se v pozitivně fungujících společenstvích a institucích (Seligman 2003; Peterson, 2006, in Slezáčková, 2012).

Témat pozitivní psychologie je široká řada, od pojetí osobní pohody a štěstí, pozitivní emocionality až po pozitivní mezilidské vztahy a pozitivně fungující společenství. Pro účely této práce bude podstatná oblast pozitivních individuálních vlastností a rysů osobnosti. Nejprve bych však ráda zmínila stručný přehled dalších psychologů ze vzdálenější historie a jejich názory na optimální osobnost.

1.4.1 Nejstarší psychologické pohledy na optimální osobnost

Podíváme-li se na pojetí optimální osobnosti pohledem vůdčích představitelů hlavních psychologických směrů minulého století, setkáme se nejprve s vymezením optima jako s nepřítomností patologie. Centrem zájmu totiž byly především konflikty, rizika a problémy jedince a pozitivní stránky osobnosti byly opomíjeny. Například u Sigmunda Freuda tak mnohem snáze najdeme výklad psychopatologie než toho, co je žádoucí. Z jeho díla však můžeme odvodit, že žádoucí vlastnosti chápe Freud jako ty, které spadají pod silné ego. „Z tohoto hlediska ideální osoba je intelektově kompetentní, vysoce rozumová a jedná na základě realistického hodnocení sebe a svého okolí.“ (Coan, 1999) Zatímco Freudův pohled koresponduje se západními tradicemi, Carl Gustav Jung se v určitých aspektech přiblížil spíše východnímu myšlení. Vědomé porozumění a kontrolu považuje pouze za cíl pro první polovinu života, konečný cíl nachází až v té druhé: „*Uskutečnění já (self) znamená zanechat zápasu o vědomé ovládnutí všeho ve prospěch přirozené harmonie a spontánnosti výrazu.*“ (Coan, 1999). Erich Fromm, který zdůrazňuje vliv prostředí na formování osobnosti,

zase chápe optimální osobnost jako: „*takovou osobnost, která žije láskou, inteligencí a vírou, která má úctu k životu, a to jak k vlastnímu, tak k životu svých bližních.*“ (Fromm, 1995, in Slezáčková, 2012). Jmenovat bychom mohli dále a určitě bychom se setkali s mnoha podnětnými myšlenkami, v této práci pro ně však není prostor. Podrobněji se nyní budu věnovat Abrahamu Maslowovi a poté Martinu Seligmanovi a Christopheru Petersonovi a jejich teorii silných stránek charakteru a ctností.

1.4.2 Abraham Maslow

Dílo jednoho ze zakladatelů humanistické psychologie Abrahama Maslowa je významné zejména jeho hierarchií potřeb, kterou považoval za vlastní všem lidem. Jednotlivé potřeby, jak vyšší, tak nižší, považoval za stejně základní. V souvislosti s naplňováním potřeb definoval dva druhy hodnot: D – hodnoty spojené s nedostatkovými potřebami, jako jsou fyziologické potřeby, potřeby bezpečí, sounáležitosti, lásky a sebeúcty, a B - hodnoty spojené s růstovými potřebami neboli potřebami bytí (Maslow, 2014). Na vrchol svých potřeb Maslow staví sebeaktualizaci a transcendenci, což v mnohém koresponduje s klasifikací silných stránek charakteru Seligmana a Petersona, které uvedu v následující podkapitole.

V souvislosti s konceptem optimální osobnosti nás budou zajímat zejména jeho výzkumy „opravdu zdravých jedinců“, které nazýval seberealizujícími. Podle Maslowa tito jedinci mají dostatečně uspokojeny nedostatkové potřeby a jejich život je ovládán hlavně B hodnotami. Díky tomu pak dokážou účinněji vnímat realitu a mít k ní uspokojivější vztah (Maslow, 2014).

Maslowovým výzkumům seberealizujících jedinců je však vytýkáno, že se pohybují v kruhu, neboť výběru vhodných jedinců musel přecházet hodnotový soud samotného Maslowa. Seberealizující jedinci v jeho výzkumech jsou tak lidé, které Maslow obdivoval. Tato přítomnost subjektivního hodnocení nám však jenom potvrzuje fakt, že vymezení osobností, které považujeme za optimální, čistě jenom vědecky není možné. Přítomnost hodnotových soudů je zkrátka nevyhnutelná. Vlastnosti seberealizujících jedinců Maslow propracoval v mnoha obšírných popisech, Coan uvádí heslovitý výtažek z Maslowových prací. Obsahuje tyto vlastnosti (Maslow, 1970, in Coan, 1999):

1. Účinnější percepce reality a lepší, příjemnější vztahy k ní.
2. Akceptování sebe, jiných a přírody.
3. Zaměření na problém.
4. Spontaneita, prostota, přirozenost.
5. Schopnost odstupu, „stažení se“ a potřeba soukromí.
6. Autonomie, nezávislost na kultuře a okolí.
7. Stále čerstvé hodnocení.
8. Vrcholné nebo mystické zážitky.
9. Společenský cit.
10. Hluboké a plné interpersonální vztahy spíše jen s několika málo lidmi.
11. Demokratická struktura charakteru.
12. Vyhraněné (avšak ne nutně konvenční) morální standardy.
13. Filosofický, nehostilní smysl pro humor.
14. Tvořivost, avšak nikoliv ta, která je dána nějakým specifickým talentem.
15. Rezistence k enkulturaci, transcendence dané kultury, ať již je jakákoliv.

Přestože zmíněné vlastnosti jsou vlastnostmi lidí obdivovaných Abrahamem Maslowem, můžeme tyto poznatky považovat za velmi cenné. Popisují totiž jedince, kteří v určitých oblastech seberealizace zcela jistě dosahují. A jedná se o vlastnosti, které bychom mohli označit za objektivně ceněné. I když se může zdát, že sebeaktualizované jedince považoval Maslow za dokonalé, není tomu tak, ve své knize *Motivation and Personality* zmiňuje, že i sebeaktualizovaní lidé mají své nedostatky, což ostatně potvrzuje fakt, že jsou to jen lidé (Maslow, 1970).

Kromě výzkumů seberealizujících jedinců Maslow přišel ještě s dalšími podnětnými myšlenkami o optimální osobnosti a integritě. Domníval se, že v každém člověku je přítomna „hluboce morální přirozenost“ a že všichni lidé jsou uvnitř dobří (Maslow, 2014). Ve svých pracích uvádí odkazy na teoretické i empirické argumenty, které hovoří ve prospěch skutečnosti, že v každém člověku se objevuje tendence k sebeaktualizaci. Tedy ke specifickému růstu směrem k psychickému zdraví. Maslow ve své knize *O psychologii bytí* doslova říká, že: „specificky se jedná o růst směrem ke každému dílčímu aspektu sebeaktualizace. Znamená to tedy, že v nitru člověka existuje tlak, směřující k jednotě osobnosti, ke spontánní expresivitě, k plné individualitě a identitě, ke kreativitě, spíše k vidění pravdy, než ke slepotě a k mnohému dalšímu. Lidská bytost je tedy konstruována tak, že směřuje k plnějšímu bytí a k tomu, co by většina lidí nazvala dobrými hodnotami,

vyrovnaností, laskavostí, odvahou, poctivostí, láskou, nesobeckostí a dobrotou.“ (Maslow, 2014). Jiným slovy tedy Maslow předpokládá, že lidská bytost přirozeně směřuje k pozitivní integritě své osobnosti a že má v sobě primárně dobro, nikoliv zlo. Budeme-li předpokládat, že naše nitro je skutečně konstruováno tak, jak Maslow říká, vyvstává pak otázka, proč se to tak málo projevuje navenek, respektive proč je na světě tolik zla. Můžeme si to vysvětlovat tím, že ačkoliv v sobě zmiňované pozitivní tendence zpočátku máme, častokrát je sami v sobě utlumíme nebo úplně zničíme.

1.4.3 Pozitivní individuální vlastnosti a rysy osobnosti

„Za pozitivní vlastnosti a rysy osobnosti jsou pokládány takové osobnostní charakteristiky, které napomáhají nejen efektivnímu zvládnutí stresu a řešení náročných životních událostí, ale také úspěšnému fungování v mezilidských vztazích a dosahování vytyčených cílů.“ (Slezáčková, 2012) Rozdělení charakteristik na pozitivní a negativní však musíme považovat pouze za pracovní, jelikož vždy záleží na kontextu situace, adekvátnosti zvolené reakce a kombinaci dalších vlivů. K pozitivním vlastnostem a rysům osobnosti bychom proto možná měli zařadit také schopnost určitého vzhledu do situací a empatie při volbě svých reakcí.

Slezáčková (2012) uvádí, že se mezi kladné vlastnosti a rysy se nejčastěji řadí dispoziční optimismus, nezdolnost (ve smyslu *sense of coherence*, *hardiness* nebo *resilience*), důvěra ve vlastní schopnosti (*self-efficacy*), lokalizace místa kontroly (*locus of control*), extraverte, svědomitost a přívětivost, vytrvalost, smysl pro humor a další. C. R. Snyder a S. J. Lopez přichází s označením pozitivních vlastností osobnosti jako tzv. silných stránek charakteru (*character strengths*). Vymezuje je jako kapacity pro takové způsoby myšlení, prožívání nebo chování, které člověku umožňují optimálně prospívat a dosahovat úspěšných výkonů. Britský psycholog A. Linley chápe silné stránky nejen jako intelektové silné stránky, ale i složky sociální inteligence a tzv. ctnosti (*virtues*). Podle Linleyho se silné stránky charakteru projevují již v raném věku a v průběhu života mohou být záměrně kultivovány (Slezáčková, 2012).

1.4.3.1 Silné stránky charakteru a ctnosti

S konceptem silných stránek charakteru a ctností přišli Seligman a Peterson společně s dalšími spolupracovníky ve snaze odpovědět na otázku, co je „dobrým charakterem člověka.“ Po důkladném studiu všech významných filosofických i náboženských tradic identifikovali přes dvě stě kladných lidských vlastností, které vedou k naplnění šesti základních ctností, vyskytujících se v téměř všech dílech bez rozdílu doby vzniku či civilizačního prostředí. Jsou jimi moudrost, odvaha, lidskost, spravedlnost, umírněnost a transcendence (Peterson, Seligman, 2004). Tyto ctnosti vytváří pojem „dobrého charakteru“ a lze k nim dojít prostřednictvím silných stránek charakteru daného člověka. Peterson a Seligman (Peterson, Seligman, 2004; Slezáčková, 2012) přichází s hierarchickým uspořádáním kladných charakteristik člověka, ve kterém rozlišují tři úrovně:

1. ctnosti (*Virtues*) - zahrnují šest již zmiňovaných obecných základních ctností coby nejvyšších forem abstrakce kladných charakteristik člověka - moudrost, odvahu, lidskost, spravedlnost, umírněnost a transcendenci.

2. silné stránky charakteru (*Character Strengths*) – celkem dvacet čtyři kladných osobnostních rysů, tj. psychologických mechanismů a procesů, které definují ctnosti. Příkladem může být statečnost, laskavost nebo naděje. Autoři tohoto konceptu mají za to, že konkrétní lidé jsou obdařeni charakteristickými silnými stránkami (*signature strengths*), které jsou podobné osobnostním rysům podle G. Allporta.

3. situační témata (*Situational Themes*) – nesčetné množství běžných forem jednání, v nichž se jednotlivé silné stránky charakteru člověka projevují. Jako příklad můžeme uvést empatii (předvídaní a uspokojování potřeb druhých) nebo pozitivitu (vnímání na situacích a druhých toho dobrého).

Seligman a Peterson dále vytvořili výčet ctností a silných stránek charakteru, které k daným ctnostem směřují, zde uvádím překlad Slezáčkové (2012):

I. Moudrost a poznání (*wisdom and knowledge*) – kognitivní silné stránky, které se uplatňují v procesu získávání a využívání vědomostí

1. Tvořivost, originalnost, vynalézavost (*creativity*)

2. Zvědavost, zájem, vyhledávání nového, otevřenost novým zkušenostem (*curiosity and interest in the world*)

3. Otevřenost mysli, úsudek, kritické myšlení (*judgment and critical thinking*)

4. Láska k učení (*love of learning*)

5. Vhled, moudrost (*perspective*)

II. Odvaha (*courage*) – emocionální silné stránky zahrnující uplatnění vlastní vůle k dosažení cíle navzdory vnějšímu či vnitřnímu odporu

6. Statečnost, udatnost (*bravery*)

7. Vytrvalost, pracovitost, píle (*persistence*)

8. Integrita, autentičnost, upřímnost (*authenticity, honesty*)

9. Vitalita, radost, elán, nadšení, energičnost (*vitality*)

III. Lidskost (*humanity*) – interpersonální silné stránky, které zahrnují navazování a udržování vztahů

10. Láska (*love*)

11. Laskavost, velkorysost, starost a péče, soucit, altruistická láska, přívětivost (*kindness*)

12. Sociální inteligence, emoční inteligence (*social intelligence*)

IV. Spravedlnost (*justice*) – občanské silné stránky, které jsou základem zdravého fungování komunity

13. Občanství, sociální zodpovědnost, loajálnost, týmová práce (*citizenship*)

14. Spravedlnost, nestrannost (*fairness*)

15. Vůdcovství (*leadership*)

V. Umírněnost (*temperance*) – silné stránky, které chrání před neumírněností a nestřídmostí

16. Odpuštění a milosrdenství (*forgiveness, mercy*)

17. Pokora a skromnost (*humility, modesty*)

18. Obezřetnost (*prudence*)

19. Autoregulace, sebekontrola (*self-regulation*)

VI. Transcendence (*transcendence*) – silné stránky, které člověka propojují s univerzem a vnášejí do života smysl

20. Smysl pro krásu a dokonalost, úcta, úžas, nadchnutí se (*appreciation of beauty and excellence*)

21. Vděčnost (*gratitude*)

22. Naděje, optimismus, orientace na budoucnost (*hope*)

23. Smysl pro humor, hravost (*humor*)

24. Spiritualita, zbožnost, víra, smysl (*spirituality*)

Z pohledu této teorie bychom tedy za optimální osobnost mohli považovat takovou osobnost, která disponuje silnými stránkami charakteru a z nich vyplývajícími ctnostmi. Otázkou je, kolik silných stránek jedinec musí mít, abychom jeho osobnost mohli nazvat optimální. Seligman (2003) uvádí, že „*být ctnostným člověkem znamená volným jednáním předvádět všechny, či alespoň většinu ze šesti všudypřítomných ctností: moudrost, odvahu, lidskost, spravedlnost, střídmost a transcendenci.*“ Toto tvrzení je však poněkud obecné. Jednotlivé silné stránky charakteru uváděné autory se nám navíc nejeví na stejné úrovni. Zatímco zvědavost, láska k učení nebo smysl pro humor se nezdají být tolik podstatné, integritu nebo spiritualitu je dle našeho názoru možné hodnotit jako jednu ze zásadních lidských charakteristik. Svými výzkumy tento názor částečně potvrzuje také Beebe (2005), který zjistil, že mezi kvality, které nejvíce oceňujeme jak u sebe, tak u druhých, patří právě integrita. Možná by se proto dalo uvažovat o zařazení integrity přímo mezi ctnosti.

1.4.5 Multivariační analýza Richarda W. Coana

Posledního autora, kterého v rámci kapitoly o vymezení optimální osobnosti zmíním, je Richard W. Coan, autor knihy *Optimální osobnost a duševní zdraví*. Coan se rozhodl prozkoumat všechny dostupné koncepty optimální osobnosti a podrobit je multivariační analýze ve snaze objevit nějakou jednotící a nadřazenou dimenzi. Pro svou výzkumnou práci sestavil testovou baterii zachycující široký soubor proměnných, které nějakým způsobem souvisely s koncepty optimální osobnosti. Poté provedl faktorovou analýzu všech výsledků a z korelací mezi proměnnými zjistil, že vlastnosti užívané při definování optimální osobnosti jsou značně nesourodé a všeobecně přijímaná definice optimální osobnosti tak neexistuje. Vždy záleží na tom, jakým tématům budeme přikládat důraz, napříč kulturami dokonce můžeme pozorovat i prolínání protichůdných témat (Coan, 1999). Na základě své analýzy se Coanovi podařilo najít alespoň pět základních způsobů lidského naplnění, které stojí v pozadí většiny našich představ o optimálním stavu, a které jsou na sobě nezávislé. Jsou jimi:

Efektivnost – efektivní fungování buď v intelektuální, společenské nebo fyzické oblasti.

Tvořivost – vytváření nebo realizování originálních forem nebo originálních zážitků.

Vnitřní harmonie – nepřítomnost konfliktu, kooperativní fungování všech vrstev osobnosti.

Lidská pospolitost – orientace na pozitivní interakce s jinými lidmi.

Transcendence – účastenství v oblasti, která přesahuje rámec individuálního bytí, prožitek rozplynutí naší separátní individuality.

Coan uvádí, že každý z těchto pěti stylů představuje možný směr, kterým se lze ubírat, a kterým se lidé mohou vyvíjet. Univerzální definice optimální cesty však neexistuje.

1.5 Optimální osobnost a život zasvěcený Bohu

Zasvěcený život Bohu představuje životní stav uznaný církví. Člověk se k přijetí tohoto životního stavu rozhoduje dobrovolně, přičemž nejčastější motivací k takovému rozhodnutí bývá touha žít intenzivněji s Bohem (Rathouský, 2010; Mánková, 2011). Forem zasvěceného života existuje více, jedná se o řeholní život v určitém řádu nebo život v duchovním hnutí. Přijetí závazku k zasvěcenému životu zpravidla předchází určitá doba duchovní formace, během které se daný jedinec snaží rozpoznat, zda je tento specifický životní stav pro něj skutečně tím správným. Až po určité době může jedinec své rozhodnutí potvrdit celoživotním slibem zavazujícím k zachovávání tzv. evangelijních rad, kterými jsou čistota, chudoba a poslušnost (Katechismus katolické církve, čl. 915). Čistotou se rozumí život v celibátu, jehož podstatou je úplné odevzdání se Bohu. Chudoba má představovat určitý odstup - z jedné strany od přebytku a z druhé strany od úplné nouze (Gogola, 2002, in Mánková, 2013). Poslušností se nerozumí pouze poslušnost na úrovni lidské autority, ale jedná se také o poslušnost vůči morálním závazkům vyplývajících z náboženského učení.

II. vatikánský koncil hovoří o zasvěcení ve smyslu "úplného sebeodevzdání", čímž se rozumí sebeodevzdání se Bohu a druhým. Zasvěcený život tedy neznamená nutně oddělení se od světa, často je tomu spíše naopak. Vždy záleží na konkrétním řádu či hnutí a jeho zaměření. Kromě kontemplativních řádů, které se věnují modlitbě a rozjímání, rozlišujeme také řády činné, které jsou aktivní v resortu školství, zdravotnictví, sociální oblasti, věnují se kázáním, misiím či katechezi.

Z pohledu konceptů optimální osobnosti a integrity bychom mohli předpokládat, že jedinci žijící zasvěceným životem by v některých aspektech mohli těmto konceptům přibližovat více než běžná populace. Nabízí se pro to několik důvodů. Prvním faktorem je bezesporu víra v Boha, která je u nich natolik silná, že se rozhodli podle ní proměnit celý svůj život. V psychologickém pojetí bychom mohli víru označit jako religiozitu či spiritualitu, v širším pojetí také jako transcendenci. V odborné literatuře jsou tyto termíny vnímány jako součást optimální struktury osobnosti, ve svých konceptech je uvádí například Maslow (2014), Seligman s Personem (2004) i Coan (1999).

Pojmy religiozita a spiritualita se v mnohém odlišují i překrývají. Spiritualita bývá

pojímána jako duchovní dimenze lidského života, která přesahuje individuální existenci každého jedince, zatímco religiozitou se rozumí přímo víra v Boha, která souvisí se členstvím ve formální náboženské skupině. Oba dva pojmy zahrnují osobní systém přesvědčení, prožívání, chování a motivaci (Hacklová, Kebza, 2014). Kvůli obtížnému oddělení těchto konstruktů se v odborné literatuře zavádí sousloví religiozita/spiritualita (dále R/S), které přebíráme i v této práci.

Řada výzkumných prací potvrzuje pozitivní vztah mezi R/S a celkovým psychickým a fyzickým stavem člověka (Preiss et al., 2015). Závazek k zasvěcenému životu je zároveň ve společnosti něčím netypickým a často nepochopitelným - do určité míry jde totiž o dobrovolné zřeknutí se komfortu běžného života. Lidé tak svým rozhodnutím dávají najevo, že žít skutečně podle své víry a přesvědčení je pro ně důležitější než splynutí s davem. To koresponduje i s některými vymezeními o integritě, která integrovaného jedince definují jako takového člověka, který se „*veřejně přiznává k vlastním morálním přesvědčením, i když tato přesvědčení nejsou populární*“ (Peterson, Seligman, 2004). Dále můžeme vidět souvislost závazku k čistotě, chudobě a poslušnosti s teorií ctností a charakterových silných stránek. Domnívám se, že chudoba, čistota a poslušnost se se ctnostmi a charakterovými silnými stránkami uváděnými Seligmanem a Petersonem v mnohém prolínají – například chudoba může korespondovat s charakterovými stránkami vedoucími ke ctnosti umírněnosti, čistota s transcendencí, poslušnost s odvahou a podobně. Jeden z možných úhlů pohledu by tedy byl, že lidé žijící zasvěceným životem se možná více než jiní vědomě snaží o naplnění ctností.

Jistě ale musíme brát v potaz, že naplňování výše zmíněných závazků představuje ideál, nikoliv stav, kterého všechny zasvěcené osoby dosahují. Rovněž musíme předpokládat, že i v tomto souboru osob můžou být lidé duševně nemocní, nebo takoví, kteří si svůj životní stav nevybrali zcela na základě své upřímné víry, ale ze zjištějších důvodů – těmi může být například touha po moci a uznání nebo snaha uniknout před světem.

2. Integrita

Cílem této kapitoly je představit vymezení integrity osobnosti v historickém kontextu až po současnost. Zvláštní pozornost bude věnována konceptu integrity jakožto silné stránky charakteru. Dále bude popsána souvislosti integrity a morálního jednání a usuzování, v závěru kapitoly bude téma integrity propojeno s religiozitou/spiritualitou.

2.1 Vymezení integrity

Integritu můžeme označit jako psychologicko-filosofický konstrukt, který je však velmi obtížné definovat. V literatuře se můžeme setkat s nejrůznějšími pojetími od pragmaticky pojímané integrity založené na spokojenosti zaměstnavatele s dodržováním firemních požadavků až po chápání integrity jako osobnostního rysu či konceptu úzce souvisejícího s morálním jednáním a usuzováním (Preiss, Krámský, Příhodová, 2014). Různí autoři se liší v tom, čemu při vymezení a chápání přikládají důležitost, obecně se však shodují na spojitosti integrity s kladnými osobnostními charakteristikami či pozitivními lidskými hodnotami. Podle psychologického slovníku můžeme integritu chápat jako „*celistvost, nedotknutelnost, neporušenost všech struktur a funkcí osobnosti*“, integrovanou osobnost pak jako „*osobnost, která tvoří organizovaný harmonický celek*“ (Hartl, Hartlová, 2000). Opak integrity je desintegrita, zjednodušeně řečeno porucha celistvosti osobnosti (Helus, 2009). Zatímco integrovaný jedinec se chová podle svého svědomí na základě rozlišování dobrého a špatného, a to i v případě, že mu takové chování nepřinese žádný osobní zisk, u desintegrovaného jedince je chování motivováno právě touhou po osobním zisku. A to do té míry, že je pak doprovázené lhaním, podváděním a krádežemi (Hooijberg, Lane, 2005, in Mejzlíková et al., 2017).

2.1.1 Filosofická východiska konceptu integrity

Pro pochopení integrity jakožto psychologického konceptu je užitečné se nejdříve podívat na filosofický kontext tohoto pojmu. Odkazy k integritě můžeme nalézt již ve starověkém Řecku, zejména u Platóna a Aristotela, kteří rozpracovali etiku ctností. Jejich pohled na ctnost (ARETÉ) jako na schopnost a odvahu korigovat své jednání a nalézat tak jeho míru, dle Aristotela „*zlatou střední cestu*“ (Preiss, Krámský, Příhodová, 2014), koresponduje s jejich chápáním optimálního stavu, které byly uvedeny v předchozí kapitole.

Úskalím etiky ctností je však její morální stránka – ctnostný člověk totiž sice může vlastnímu jednání přisoudit morální smysl, ale vůbec nemusí zohledňovat dopad svého

jednání na druhé (Preiss, Krámský, Příhodová, 2014). Další filosofická pojetí integrity reprezentují například Williams (Williams, 1981, in Preiss, Krámský, Příhodová, 2014) a jeho pohled na integritu jako na vztah Já k sobě samému, nebo výklad Calhouna (Calhoun, 1995, in Preiss, Krámský, Příhodová, 2014) integrity jako „postoje pro něco.“ Preiss, Krámský a Příhodová (2014) uvádí, že: „*z hlediska etické náplně je pojem integrity vždy nějak vázán k morálnímu nároku či nějaké formě závaznosti. Morálně ctnostná osoba přebírá plnou odpovědnost za svá rozhodnutí, a to bez ohledu na kalkul, pravidla, či maxima.*“ (Preiss, Krámský, Příhodová, 2014). Za podstatnou myšlenku můžeme považovat zejména tu, že integrity souvisí s určitou formou závaznosti. Dotýká se jednoho z velkých problémů současné doby, a totiž, že žijeme v nestálém světě, kde se mnozí závazkům vyhýbají. Přijetí závazku však může být pro člověka velice důležitým krokem v jeho seberozvoji.

2.1.2 Psychologická vymezení integrity

Psychologických vymezení integrity bychom mohli najít celou řadu. Počátek chápání integrity jako psychologického konstruktů můžeme pozorovat u Williama Jamese, který ve své teorii rozlišoval Já jako subjekt a Já jako objekt. Já jako subjekt představuje stále přítomné schéma vědomí, citění a prožívání, Já jako objekt je tím, které je reflektováno. James přichází s termínem „jáské jevy“, mezi něž řadí také integritu Já. Tu popisuje jako „*harmonický celek, jednotný celek, což odpovídá běžnému prožívání a jednání.*“ Tato vnitřní jednotka však může být oslabena, a to zejména tehdy, když si uvědomíme, že jsme udělali něco, co vybočuje z našeho běžného způsobu jednání (Říčan, 1990). Obdobně se na integritu díval i humanistický psycholog Carl Rogers. Ten ve své teorii hovořil o kongruenci (která dle mého názoru může pojem integrity zastoupit), kterou definuje jako „*shodu mezi prožitky přítomnými v organismu a tím, jak jsou symbolizovány v já.*“ (Rogers, 1959, in Drapela, 1997) U obou těchto autorů vnímám souvislost v tom, že vnímají integritu jako soulad mezi aktuálně prožívanými věcmi a tím, jak je poté reflektují – ve smyslu jednoty. Z dalších vymezení integrity můžeme uvést např. Erika Eriksona. Ten chápe integritu jako přijetí vlastního života a vyrovnání se s ním. Dosažení integrity a z ní plynoucí ctnosti moudrosti představuje úkol v osmém vývojovém stadiu. Tím se Erikson liší od mnoha jiných autorů konceptů integrity – chápe totiž integritu jako něco, čeho lze dosáhnout až ve stáří. Jde o vnitřní vyrovnání se s vlastním životem a jeho přijetím. Z českých autorů bych ještě ráda zmínila Heluse. Podle něj představuje integrity „*celistvost, v níž se jednotlivé charakteristiky, znaky či rysy navzájem propojují, nějak spolu souvisí a ovlivňují se, tvoří strukturovaný (tedy uspořádaný) systém*“ (Helus, 2009). Důležitý aspekt v této struktuře představují tzv. vrstvy

osobnosti, které Helus rozděluje na vrstvu biologického základu, psychickou vrstvu, psychosociální vrstvu a duchovní vrstvu. Mezi těmito vrstvami probíhají dynamické procesy, a pokud nejsou v rovnováze, jde o více či méně desintegrovanou osobnost. Autor také zdůrazňuje, že integrita stejně jako identita nám není dána automaticky. Její dosažení je výzvou a je jasné, že cestou narážíme na překážky. Jde o jedno ze základních témat naší životní cesty (Helus, 2009).

Autorem, který se rozhodl prozkoumat integritu ze všech možných perspektiv, je americký psychoanalytik John Beebe (2005). Ve své knize *Integrity in Depth* popisuje integritu z hlediska filosofie, psychologie, literatury, a také východních a západních filosofických disciplín. Vzhledem k omezenému rozsahu své práce se nebudu podrobněji zabývat všemi jeho zjištěními, ale přiblížím pouze některé jeho myšlenky.

John Beebe ve svých úvahách navazuje na Junga a jeho pojetí Self, které Jung vnímá jako celek a jednotu duševního života, avšak tento celek je spíše abstraktní a nedosažitelný. Beebe integritu s tímto pojetím Self spojuje a rovněž vnímá integritu více jako abstraktní pojem než něco konkrétního a uchopitelného. Z historických kořenů se Beebe odkazuje především na Cicera a Benjamína Franklina, jejichž podněty k integritě považuje za velice cenné k našemu současnému chápání. Ač bychom oba mohli řadit spíše mezi filosofy, uvádím je až nyní v psychologickém vymezení, jelikož se mu dle mého názoru mnohem více přibližují. Konkrétně je to Cicerův pohled na integritu jako na morální povinnost a standard dobré pověsti člověka (Beebe, 2005). Cicero dále zastává názor, že integrita je jakási vyšší dimenze osobnosti, která je ceněna sama o sobě, a „nejedná“ na základě výhod, které s sebou přináší. (Cicero, *De Officiis*, III, xxxiii, 118, trans. Edinger, p. 178, in Beebe, 2005). V neposlední řadě je také zajímavý paradox, na kterém se shodli jak Cicero, tak Franklin – že i když by integrita neměla být ovlivňována politickými záležitostmi, nemůže být oddělena od osobních ambic člověka po uznání ve společnosti. Beebe dodává, že se spíše se jedná o správnou cestu, jak tohoto uznání dosáhnout. Ambici získat respekt označuje jako část archetypální konstelace integrity; integrita nabývá své účinnosti v mezilidských vztazích a interakcích (Beebe, 2005). Tato myšlenka se zdá být v souvislosti s integritou velice podstatná. Domnívám se, že pozitivní dopad integrity člověka se skutečně projeví až v jeho interakcích s druhými. A to především tak, že integrovaní jedinci se mohou stát pozitivními vzory ostatních a inspirovat je k šíření dobra. Peterson a Seligman (2004) potvrzují fakt, že integrovaní jedinci jsou mezi lidmi oblíbení, což je dobrý předpoklad k tomu, aby se pozitivními vzory mohli stát.

2.1.3 Integrita jako silná stránka osobnosti

Stejně jako u vymezení optimální osobnosti, také u integrity bude stěžejní koncept Martina Seligmana a Christophera Petersona. Systém silných stránek charakteru a ctností jsem již popsala v předchozí kapitole, nyní se tedy zaměříme pouze na integritu jakožto jednu z charakterových silných stránek. Jako většina výše zmíněných autorů odvozuje Seligman s Petersonem (2004) význam slova z latinského *integritas*, které můžeme přeložit jako úplnost, celistvost či nedotknutost. Jelikož takovéto vymezení může být poměrně vágní a na základě dostupných studií nejasně vymezené, přichází autoři konceptu ctností s definicí vyplývající z konkrétních forem chování. Chování integrovaného člověka vykazuje tyto charakteristiky: 1) obvyklý způsob jeho chování je konzistentní s jeho vnitřně zastávanými hodnotami; 2) veřejně se přiznává k vlastním morálním přesvědčením, i když tato přesvědčení nejsou populární; 3) je citlivý vůči potřebám druhých, pomáhá lidem, kteří to potřebují. Autoři zároveň zdůrazňují úzkou souvislost integrity s autentičností a upřímností či poctivostí (*authenticity, honesty*). Integrita, autentičnost i upřímnost představují charakterové rysy, které se vyznačují pravdivostí k sobě samému, upřímnou sebe prezentací a přijímáním zodpovědnosti za vlastní jednání a prožívání. Přes tento společný obecný základ však autoři objasňují rozdíly mezi těmito třemi pojmy. Zatímco poctivost vypovídá o mezilidské upřímnosti a pravdivosti ve faktech, autentičnost se týká emocionální pravdivosti a psychologické hloubky, a konečně integrita, nejvšeobecnější z těchto pojmů, která vypovídá o morální bezúhonnosti a vnitřní nerozštěpenosti člověka (Seligman, Peterson, 2004).

Autoři také porovnávají silné stránky charakteru s nadáním či talentem. Nadání a talent mají však podle nich spíše vrozený základ a nejsou tolik ovlivnitelné vůlí, buď je jimi člověk obdařen, nebo není. Silné stránky charakteru může oproti tomu v sobě objevit, kultivovat a rozvíjet každý. Jejich rozvoj vyžaduje oproti využití talentu větší volní úsilí a více souvisí s rozhodnutím a volbou. A zatímco talent či nadání jsou ceněny kvůli jejich přínosu, silné stránky a ctnosti jsou zakotveny v morálním aspektu našeho bytí a jsou tak ceněny samy pro sebe (Slezáčková, 2012).

Se zajímavými postřehy k integritě přichází Seligman s Petersonem také z evolučního hlediska. Na základě výzkumů dalších autorů uvádějí tři důvody, proč je integrita vysoce adaptivní. Prvním důvodem je, že integrovaný jedinec je schopen seberegulace. Jako druhý důvod autoři uvádí sociální výhody, které z integrity plynou. Autentičtí lidé jsou totiž více oblíbení a díky tomu mají lepší předpoklady pro vytváření adaptivních kooperativních aliancí.

Třetím důvodem je fakt, že autentické jednání a prožívání mimo jiné snižuje chronický stres (Peterson a Seligman, 2004).

V souvislosti s benefity plynoucí z integrity se můžeme zamyslet také nad tím, jaké faktory integrity rozvíjí a jaké ji naopak inhibují. Jinými slovy jaké aspekty hrají roli v tom, jak moc integrovaný člověk bude. Seligman s Petersonem v první řadě zmiňují roli rodičů ve výchově svých dětí – měli by je vést k poctivosti a upřímnosti. Svým chováním však rodiče často také informují děti, že klamání ve smyslu nesouladu mezi myšlením a chováním je společensky přijatelné. Jako příklad uvádí nadšení rodičů, když se po sousedově návratu z dovolené se sousedem opět potkají, zatímco před jeho návratem doma zmiňují, že by ho nejraději už vůbec neviděli. Mezi další inhibitory řadí autoři různé druhy psychosociálních stresorů, jakými jsou například rozvody, zanedbávání, zneužívání či podmíněnost lásky ze strany blízkých. Rozvoji integrity rovněž neprospívá konzumní kultura hlásající prázdné ideály. Naproti tomu pluralita kultury podporuje sebeakceptaci i akceptaci druhých a vytváří prostředí, ve kterém jedinec může žít autenticky (Seligman, Peterson, 2004).

Zdá se tedy, že víme více o faktorech, které integritu inhibují než naopak. Spojitost bychom mohli vidět ještě s morální bezúhonností, kterou Seligman s Petersonem zmiňují v rámci vymezení integrity. Morální bezúhonnost je možné vnímat jako další z možných faktorů podporující integritu, lépe řečeno spíše jako její základní předpoklad. Stejně to ostatně tvrdil už zmiňovaný Cicero (Cicero, in Beebe, 2005). Dále je možné, že integritu podporuje také religiozita/spiritualita (Cosgel, Minkler, 2002).

2.2 Integrita a morální vývoj

Spojitostí integrity s morálním jednáním a usuzováním se ve svých pracích zabývá David Krámský, Marek Preiss a Tereza Mejzlíková (2014) i množství zahraničních studií. Například Olson (1999) se ve své práci zabýval posuzováním morální integrity, tedy jednoty mezi zmíněným morálním usuzováním a morálním jednáním, u adolescentů a dospělých, Miller a Schlenker (2011) zase zkoumali vliv morální integrity na interpersonální vztahy.

Nejznámější autoři, kteří se morálkou zabývali z ontogenetického hlediska, jsou J. Piaget a L. Kohlberg. Vymezují několik stupňů morálního vývoje, a tyto stupně se stávají jakýmsi filtrem, který zdůrazní vždy jiné znaky morální situace. Podle pojetí těchto autorů je morální usuzování předpokladem morálního jednání (Preiss, Krámský, Příhodová, 2014).

Otázkou však je, zda morální stadia hrají pak v morální integritě skutečně hlavní roli, tedy zda morální usuzování odpovídající příslušnému morálnímu stupni pak skutečně koresponduje i s morálním jednáním a můžeme tak mluvit o morální integritě. Na tuto otázku – zda „morální“ jedinci také morálně jednají, existují dva hlavní odlišné názory (White, 2002, in Preiss, Krámský, Příhodová, 2014). Podle prvního názoru má vnitřní smysl pro morálku přímý vliv na etické chování a „*vysoce morální jedinec se chová eticky dlouhodobě a je rezistentní vůči krátkodobým tlakům prostředí podněcujícím k neetickému chování*“ (Preiss, Krámský, Příhodová, 2014). Z hlediska druhého argumentu je mezi morálním myšlením a činy vnímán podstatný rozdíl a morální vývoj tak hraje mnohem menší roli. Etické chování je ovlivňováno krátkodobými a proměnlivými faktory, jako je například naléhavost situace, míra odpovědnosti jedince, jednoznačnost situace a další (Preiss, Krámský, Příhodová, 2014).

Stejně tak Blasi (1980) zastává názor, že morální jednání můžeme vnímat jako „*výsledek shody okolností, nebo jako důsledek morálního usuzování, hodnot, přesvědčení.*“ (Blasi, 1980, in Preiss, Krámský, Příhodová, 2014). Podle tohoto autora můžeme morální jednání chápat jako rysový předpoklad, kdy předpokládáme konzistenci rysů představujícího tendenci chovat se podobným způsobem. Tento přístup významně koreluje s teoretickým konceptem ctnosti. Druhý přístup, kterým lze na morální jednání pohlížet, lze označit jako funkční nebo procesový. Ten nepředpokládá stálou tendenci jednat či nejednat morálně, ale pracuje s postoji, které se projevují v konkrétní situaci (Preiss, Krámský, Příhodová, 2014).

Osobně se přikláním k přístupu, který chápe morální jednání jako relativně stálou tendenci chovat se tak. Určitý stupeň morálního vývoje je podle mě nezbytný, jelikož má-li se člověk chovat v souladu s morálními principy, musí je mít v sobě zpracované a ukotvené. Myslím, že zásadní roli však poté hraje vůle, odhodlání a především odvaha člověka k morálnímu chování. I když totiž s sebou integrita nese jisté výhody v sebe-prezentaci, ne každý považuje závaznost k vysokým morálním standardům jako lákavou. Na tradiční morální standardy je občas pohlíženo spíše jako na zbytečná omezení bránící štěstí a svobodě člověka, zejména u lidí vysokoškolského věku (Miller, Schlenker, 2011). Domnívám se však, že pokud jsou hranice v našem životě vymezeny kvalitně, pak nás ve skutečnosti neomezují, ale naopak nás chrání.

2.2.1 Religiozita/spiritualita a morálka

Témata morálky a religiozity/spirituality se v mnohém překrývají. Tuto myšlenku zastával již William James, který ve své knize *Varieties of Religious Experience* (1902) napsal, že autentická náboženská zkušenost by měla být doložena zralým morálním fungováním (James, 1902, in Walker, 2003).

Víra či náboženské vyznání představují zdroj určitých morálních hodnot, které věřící jedinec považuje za více či méně vhodné přijmout a řídit se jimi. Samozřejmě ale morální hodnoty související s vírou může zastávat i nevěřící jedinec, a stejně tak věřící jedinec se jimi nemusí vůbec řídit. Nelze tedy tvrdit, že by morálka přímo vycházela z víry či náboženství. Při výzkumu Walkera (1995; in 2003) se ale ukázalo, že při řešení morálních situací většina lidí svá rozhodnutí a postoje zdůvodňovala odkazem ke své náboženské víře. Mnozí vnímali morálku a religiozitu/spiritualitu jako dva propojené koncepty. Hodnoty, postoje, vztahy a řešení problémů odvozovali od své víry a náboženských závazků. S podobným názorem přišel i Fernhout (1989), který říká, že pro mnohé lidi morálka dostává smysl pouze v kontextu náboženství (Fernhout, 1989, in Walker, 2003). Proto je možné se domnívat, že věřící lidé budou mít citlivější vnímání pro to, co je morálně správné a naopak, a že budou viditelnějšími nositeli morálních hodnot. S touto myšlenkou by korespondoval i výzkum Colbyho a Damona (1992), který prováděl případovou analýzu u lidí, kteří byli označeni jako lidé žijící na výjimečně vysoké morální úrovni. Přestože kritéria pro výběr tohoto výzkumného souboru vůbec nesouvisela s religiozitou či spiritualitou, téměř 80 % vzorku se ukázalo jako věřících a připisovalo své morální chování víře (Colby, Damon, 1992, in Walker, 2003). Z výzkumu, který prováděl Walker (2003) se zase ukázalo, že lidé považují za vzory morálního jednání kromě svých bližních především náboženské vůdce a duchovní (například Ježíše Krista, svého kněze aj.)

Jak již bylo zmíněno, nemůžeme víru pokládat za zdroj morálky, avšak jistá spojitost mezi vírou a zastávanými morálními principy je patrná.

2.3 Integrita a religiozita/spiritualita

Spojitosť mezi religiozitou/spiritualitou a integritou osobnosti předpokládá například Plante (2007), který ve své práci poukazuje na to, že religiozita/spiritualita je složkou integrity (Plante, 2007, in Preiss, Příhodová, Babinčák, Příhodová, 2015). Dále se vzájemnou souvislostí těchto proměnných zabýval také Kováč (2007), který na základě Hunsbergerova výzkumu úrovně R/S pohlíží na spiritualitu jako na potenciální nejvyšší komponent integrity osobnosti. Vztah mezi integritou a R/S prokázal také výzkum Martina (2011), další autoři ho předpokládali (Cosgel, Minkler, 2002, Smith, 2013). Schlenker definuje integritu jako závazek k určitým morálním principům (Schlenker, 2008; Schlenker et al., 2009, in Schlenker and Miller, 2011), stejně tak R/S představuje určitý závazek k morálním principům (Smith, 2013). I z podobnosti těchto pojetí by se dala usuzovat spojitost mezi integritou a R/S.

Vztah mezi R/S a životní spokojeností se v různých výzkumech ukázal jako silnější, než vztah spokojenosti a finančního zabezpečení, dosaženého stupně osobní kariéry apod. (Hunsberger, 1985, in Kováč, 2007). Je rovněž dokázáno, že religiózní jedinci v porovnání s nevěřícími jsou mimo jiné méně anxiózní a méně depresivní (Gartner, 1991, in Kováč, 2007), což také může mít pozitivní vliv na integritu. Kováč považuje spiritualitu za jeden ze „systémových psychických regulátorů“, tedy osobnostní charakteristiku, která se dlouhodobě projevuje v chování člověka. Také poukazuje na přínosy duchovního života, který zahrnuje mimo jiné častou sebereflexi. Současné studie zabývající se vztahem mezi R/S a podváděním však vykazují protichůdné výsledky. Zatímco někteří autoři vzájemný vztah potvrzují (Rettinger & Jordan, 2005; Huelsman & Wasieleski, 2006, in Preiss et al., 2015), jiné studie ho neprokázaly (Bruggeman & Hart, 1996; Crown & Spiller, 1998, in Preiss et al., 2015). V českém prostředí byl prováděn výzkum na vztah religiozity s poctivostí a podváděním ve škole, avšak nebyly prokázány statisticky významné rozdíly v postoji k podvádění mezi věřícími a nevěřícími studenty (Preiss, Nohavová, Stuchlíková, 2013).

III. EMPIRICKÁ ČÁST

3. Cíl výzkumu

Primárním cílem empirické části je vyšetřit integritu osobnosti a příbuzných konstruktů u potenciálních optimálních osobností a diskutovat, zda koncept integrity vyčerpává možnost tuto populaci adekvátně popsat. Vzhledem k velmi náročné uchopitelnosti takového výzkumu jsme se rozhodli výzkum zaměřit na specifický soubor osob žijících život zasvěcený Bohu, u kterého na základě charakteristik takového životního stavu vidíme možnou souvislost s koncepty optimální osobnosti a předpokládáme u těchto osob vyšší míru integrity.

4. Hypotézy

Na základě poznatků z literatury jsme pro náš výzkum stanovili tyto výzkumné otázky a z nich plynoucí hypotézy:

I. Vykazují lidé žijící zasvěceným životem Bohu vyšší míru integrity než běžná populace?

- *H1: Lidé žijící zasvěceným životem Bohu vykazují vyšší míru integrity než běžná populace.*

II. Vykazují lidé žijící zasvěceným životem menší tendenci k morálnímu vyvázání se než běžná populace?

- *H2: Lidé žijící zasvěceným životem Bohu vykazují menší tendenci k morálnímu vyvázání se.*

III. Existuje kladná korelace mezi mírou integrity a mírou religiozity/spirituality?

- *H3: Mezi mírou integrity a religiozity/spirituality existuje kladná korelace.*

5. Metodologie

V následující kapitole představím průběh našeho výzkumu. Představím použité metody, charakterizují výzkumný vzorek a popíši způsob sběru dat.

5.2 Použité metody

Výzkumnému i kontrolnímu souboru byla předložena Psychologická baterie testů – Integrita v pracovním prostředí vytvořená v Národním ústavu duševního zdraví (NÚDZ; Tereza Mejzlíková, Marek Preiss, Jana Maliňáková, 2015). Tato baterie se skládá ze čtyř dotazníkových částí, jimiž jsou Big Five Inventory (BFI-44), test Integrita, Dark Triad a BIDR-CZ. Dále respondenti vyplňovali Dotazník intenzity náboženské víry (*The Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire*, SCSORF; Plante, Boccaccini, 1997b) a Škálu morálního vyvázání se (*Propensity to Morally Disengage Scale*, Moore et al., 2012), kterou do češtiny přeložili Tereza Mejzlíková a Marek Preiss (2016).

Testová baterie obsahuje metody skryté, otevřené a validizační. Dále se v testu vyskytuje několik neutrálních položek a položky na měření konzistence odpovědí. Respondenti na jednotlivé položky odpovídají na čtyř až sedmibodové škále vyjadřující míru souhlasu či nesouhlasu.

5.2.1 Test integrity

„Integrita je originální, nově vytvořený instrument hodnotící míru integrity v kontrastu ke kontraproduktivnímu, nemorálnímu a podváděnému chování. Test zachycuje postoje a chování v různých situacích, které jedinec hodnotí jak u sebe, tak i výskyt a postoje k danému chování u ostatních.“ (Interní materiály NÚDZ, 2015) Dotazník je tvořen 32 položkami, které jsou zjevné (overt) a sytí 8 komponentů, které patří do třech hlavních oblastí integrity – integrity osobní, pracovní a morální.

Osobní integrita zahrnuje Poctivost ve vztahu ke společnosti, Zásadovost a Obecnou čestnost. Vztahuje se k porušování společenských norem nebo klamání za účelem osobního obohacení. Typická položka této oblasti je např. *„Nikdy bych nevzal/a úplatek.“* Do pracovní integrity patří komponenty Využití času, Svědomitost v práci a Nezneužívání pracovních benefitů. Zde je posuzováno subjektivní hodnocení efektivity práce, využívání času pro jiné

než pracovní účely a tendence k rizikovému chování na pracovišti a zneužívání pracovních benefitů. Typická položka je např. „*Během pracovní doby se přihlašuji na sociální síť (např. facebook, twitter).*“ Morální integritu tvoří Rezistence vůči krádeži a Rezistence vůči podvádění. Hodnotí se tendence k ospravedlňování krádeží nebo podvodů, interpretace této oblasti se tedy blíží konceptu morálního vyvážení se (Mejzlíková et al. 2017). Typická položka je např. „*Pokud někdo krade, aby jeho rodina měla z čeho žít, neměl by být trestaný.*“

5.2.2 BFI-44

Osobnostní dotazník BFI-44 (John, Srivastava, 1999, v české verzi Hřebíčková et al., 2016) ze skupiny dotazníků Big Five představuje v testové baterii jeden ze dvou skrytých osobnostních dotazníků. Zaměřuje se na popis osobnosti v pěti dimenzích, kterými jsou otevřenost vůči zkušenosti, svědomitost, extraverte, přívětivost a neuroticismus (Svoboda, Humpolíček, Šnorek, 2013, str. 418). V souvislosti s integritou jsou podstatné dimenze svědomitosti a přívětivosti, které s integritou korelují pozitivně, a dále neuroticismus, který naopak s integritou koreluje negativně (Byle, Holtgraves, 2008).

5.2.3 Dark Triad

Dotazník Dark Triad (Jones, Paulhus, 2014) představuje v testové baterii druhý ze skrytých osobnostních dotazníků. Zaměřuje se na zjišťování tří osobnostních rysů, kterými jsou machiavelismus, narcismus a psychopatie. V souvislosti s integritou je významná zejména dimenze machiavelismu, neboť vysoký skóre v položkách zaměřených na machiavelismus s integritou negativně koreluje. Představuje tendenci k manipulaci, klamání, využívání ostatních, přehlížení morálních norem a zaměření na sebe sama (Interní materiály NÚDZ, 2015). Tyto charakteristiky do určité míry představují opak integrity.

5.2.4 BIDR CZ

Dotazník BIDR (*Balanced Inventory of Desirable Responding*; Paulhus, 1998) slouží k ověření validity celého vyšetření a zjištění tendence respondentů ke zkreslování odpovědí. Do českého jazyka ho převedli a přeložili Marek Preiss a Galina Mačudová (2013) jako Dotazník žádoucího stylu odpovídání (BIDR CZ). Posuzovány jsou dvě škály – škála sebeklamání (*self-deception*; *SDE*) a škála vytváření dobrého dojmu

(*impression management*; IM). Škála klamání sebe sama se vztahuje k upřímnému stylu odpovídání, které je ale narušeno často nevědomou tendencí vylepšovat svůj sebeobraz. Člověk se zvýšeným sebeklamem vyjadřuje nízkou znalost sebe sama, odpovídá zvýšeně narcistně, ale přitom věří, že odpovídá upřímně. Škála vytváření dobrého dojmu se váže ke lhaní či předstírání. Tato tendence je zpravidla vědomá a z hlediska ovlivnění dotazníkových skóre je oproti předchozí škále považována za zásadnější (Preiss, Mačudová, 2013).

5.2.5 Santa Clara

Dotazník intenzity náboženské víry (*The Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire*, SCSORF; Plante, Boccaccini, 1997b) byl do výzkumu zařazen kvůli předpokládané spojitosti mezi religiozitou/spiritualitou a integritou osobnosti. Dotazník SCSORF obsahuje deset otázek, přičemž většina se týká především spirituality. Nejpřesněji lze říci, že se jedná o dotazník spirituality/religiozity se snahou vyhnout se konkrétní denominaci. Na čtyřbodové škále se hodnotí různé aspekty náboženské víry, mezi které patří intenzita, postoje a chování (Preiss et al., 2015).

5.2.7 Dotazník morálního vyvázání se

Dotazník morálního vyvázání se představuje v celém testování důležitou roli, neboť pojem morálního vyvázání (*moral disengagement*, Bandura et al., 1996) v sobě obsahuje významný interpretační potenciál. Autorkou originální škály je Celia Moore z London Business School (Moore et al., 2012), která předpokládá, že morální vyvázání lze měřit jako rys a dispozici jedinců (Preiss et al., 2016). Do češtiny převedla škálu Tereza Mejzlíková a Marek Preiss (2016). Dotazník hodnotí 8 dimenzí morálního vyvázání se, kterými jsou: přisuzování viny, eufemistické nálepkování, výhodná porovnávání, přesunutí odpovědnosti, rozptylování odpovědnosti, překrucování následků, odlidšťování a morální ospravedlňování (Preiss et al., 2016).

5.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný soubor tvořili jedinci žijící život zasvěcený Bohu. Dotazníky byly administrovány zasvěceným osobám z následujících řádů nebo komunit: Řád menších bratří (františkáni), Řád bosých bratří Blahoslavené Panny Marie z hory Karmel (karmelitáni), kongregace Misionářů oblátů Panny Marie Neposkvrněné (OMI), Řád bratří kazatelů (dominikáni), Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka pod ochranou Svaté Rodiny (františkánky), Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského (boromejky), Kongregace Dcer sv. Pavla (paulínky), Kongregace Školských sester de Notre Dame, Kongregace Milosrdných sester sv. Kříže, osobní prelatura Opus Dei a zasvěcené panny.

Soubor tvořilo 30,8 % mužů a 69,2 % žen. Věkové rozpětí respondentů se pohybovalo mezi 27 - 62 let ($M = 43,61$; $SD = 9,15$). 84,6 % respondentů mělo vysokoškolské, 11,5 % mělo středoškolské a 3,7% mělo pouze základní vzdělání.

Kontrolní soubor tvořili jedinci z běžné pracující populace. 29,6 % souboru byli muži a 66,7% ženy. Věkové rozpětí se pohybovalo mezi 28 - 59 let ($M = 42,03$; $SD = 9,45$). 44,4 % respondentů mělo vysokoškolské, 48,1 % středoškolské a 3,7 % pouze základní vzdělání.

5.4. Způsob sběru a zpracování dat

Souboru zasvěcených osob jsme dotazníky administrovali formou tužka - papír nebo elektronicky. Respondenti měli možnost si zvolit alternativu administrace podle toho, co jim více vyhovovalo. Elektronický sběr dat probíhal přes e-mailovou komunikaci. Respondentům byl odeslán wordový dokument, který zasílali po vyplnění administrátorovi. Dotazníky vyplňované formou tužka - papír si administrátor osobně převzal. Vzhledem k časové náročnosti dotazníků měli respondenti možnost vyplnit je bez časového omezení během několika dnů. Respondentům kontrolního souboru byly dotazníky administrovány formou tužka - papír během osobního setkání. Respondenti byli vyzváni k vyplnění všech dotazníků během jednoho setkání.

Následně byla všechna data převedena do elektronické podoby a poté byla zpracována v Národním ústavu duševního zdraví v programu SPSS.

6. Výsledky

U souborů ($N = 52$) byl proveden Saphiro - Wilkův test normality, který poukázal na nenormální rozložení dat ($W = 0,921$, $p = 0,002$), z tohoto důvodu byly pro porovnání výsledků použity neparametrické testy.

Výsledky hrubých skóre dosažených v jednotlivých dotaznících u souboru zasvěcených osob a kontrolního souboru jsou zobrazeny v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1: Výsledky hrubých skóre dosažených v jednotlivých dotaznících

Dotazníky	Soubor zasvěcených osob		Kontrolní soubor	
	M	SD	M	SD
Integrita	131	11,14	131	12,93
Osobní integrita	43	4,83	43	6,29
Pracovní integrita	58	7,38	57	8,28
Morální integrita	30	3,72	31	3,49
BFI 44	12	1,47	12	1,44
Dark Triad	56	11,10	60	11,22
BIDR CZ	169	21,44	173	17,31
Morální vyvážení se	44	22,13	58	19,01
Santa Clara	38	2,58	18	8,12

H1: Lidé žijící zasvěceným životem Bohu vykazují vyšší míru integrity než běžná populace.

Pro ověření první hypotézy jsme použili Mann - Whitneyho U u testu Integrity osobnosti. Výsledky rozdílů celkového skóre dosaženého u souboru zasvěcených osob a osob kontrolního souboru v testu Integrity nepoukazují na statisticky významné rozdíly ($U = 333,5$, $Z = -0,082$, $p = 0,934$), a to ani v jednotlivých subtestech (viz. Tabulka č. 2). První hypotéza se tak nepotvrdila.

Tabulka č. 2: Výsledky Mann - Whitneyho U testu u testu Integrity osobnosti

Dotazník	Mann-Whitney U test	Z	p
Integrita	333,5	-0,082	0,934
<i>Osobní integrita</i>	314,0	-0,441	0,659
Poctivost-společnost	300,5	-0,693	0,489
Zásadovost	306,0	-0,771	0,441
Obecná čestnost	267,0	-1,334	0,182
<i>Pracovní integrita</i>	315,0	-0,422	0,673
Využití času	326,5	-0,211	0,833
Svědomitost	330,5	-0,138	0,890
Benefity	235,5	-1,965	0,049
<i>Morální integrita</i>	272,0	-1,214	0,225
Rezistence vůči krádeži	233,0	-2,294	0,050
Rezistence vůči podvádění	296,0	-0,805	0,421

H2: Lidé žijící zasvěceným životem Bohu vykazují menší tendenci k morálnímu vyvázání se.

Pro ověření druhé hypotézy jsme rovněž použili Mann – Whitneyho U test u Škály morálního vyvázání se. Výsledky rozdílů mezi celkovým skóre dosaženým u souboru zasvěcených osob a osob kontrolního souboru v testu morálního vyvázání poukazují na statisticky významné rozdíly ($U = 180,0$, $Z = -2,893$, $p = 0,004$). Signifikantní rozdíly se prokázaly i v subtestech Morální ospravedlňování ($U = 125,5$, $Z = -3,981$, $p = 0,000$) a Odlištění ($U = 153,0$, $Z = -3,414$, $p = 0,001$). Tyto výsledky jsou zaznamenány v tabulce č. 3. Druhá hypotéza se nám tedy potvrdila.

Tabulka č. 3: Výsledky Mann - Whitneyho U testu u Škály morálního vyvázání se

	Mann-Whitney U test	Z	p
Morální vyvázání se	180,0	-2,893	0,004*
Morální ospravedlňování	125,5	-3,981	0,000*
Eufemistické nálepkování	184,5	-2,838	0,005
Výhodná porovnání	213,0	-2,326	0,020
Přesunutí odpovědnosti	279,5	-1,081	0,280
Rozptylování odpovědnosti	286,0	-0,976	0,329
Překrucování následků	207,5	-2,430	0,015
Odlištění	153,0	-3,414	0,001*
Přisuzování viny	267,0	-1,308	0,191

H3: Mezi mírou integrity a religiozity/spirituality existuje kladná korelace.

Pro ověření třetí hypotézy jsme u nenormálního rozložení dat použili neparametrickou metodu - Spearmanův korelační koeficient (Spearman's rho). Výsledky jsou uvedené v tabulce č. 4:

Tabulka č. 4: Korelační matice

	1	2	3	4	5	6
1 BFI 44	1					
2 Integrita	0,231	1				
3 Dark Triad	0,088	-0,509**	1			
4 BIDR CZ	0,252	0,463**	-0,468**	1		
5 Morální vyvážení se	0,059	-0,417**	0,603**	-0,330*	1	
6 Santa Clara	-0,102	0,033	-0,139	0,016	-0,457**	1

*Poznámky: ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$.*

Korelace mezi testem Integrity osobnosti a testem Santa Clara u souboru zasvěcených osob není signifikantní (Spearman, $r_s = 0,803$) a neprokázala se ani u kontrolního souboru (Spearman, $r_s = 0,855$) (Tabulka č. 5 a Tabulka č. 6). Třetí hypotéza se tak nepotvrdila.

Tabulka č. 5 : Spearmanův korelační koeficient mezi testem Integrity osobnosti a Santa Clara u souboru zasvěcených osob

			Integrita	Santa Clara
Spearman's rho	Integrita	Correlation Coefficient	1,000	,051
		Sig. (2-tailed)	.	,803
		N	26	26
	Santa Clara	Correlation Coefficient	,051	1,000
		Sig. (2-tailed)	,803	.
		N	26	26

Tabulka č. 6. Spearmanův korelační koeficient mezi testem Integrity osobnosti a Santa Clara u kontrolního souboru.

			Integrita	Santa Clara
Spearman's rho	Integrita	Correlation Coefficient	1,000	,038
		Sig. (2-tailed)	.	,855
		N	26	26
	Santa Clara	Correlation Coefficient	,038	1,000
		Sig. (2-tailed)	,855	.
		N	26	26

Kromě testů pro ověření hypotéz jsme ještě provedli Mann - Whitneyho U testy u osobnostních testů, dotazníku Santa Clara a Dotazníku žádoucího stylu odpovídání (BIDR CZ):

Výsledky testů osobnostních dotazníků BFI 44 a Temná triáda (Jones, Paulhus, 2014, překlad Preiss a Mejzlíková) nepoukázaly na statisticky významné rozdíly.

Tabulka č. 7: Výsledky Mann - Whitneyho U testu u osobnostních testů

Dotazník	Mann-Whitney U test	Z	p
BFI 44	275,0	-1,153	0,249
Extraverze	219,0	-2,185	0,029
Přívětivost	286,0	-0,956	0,339
Svědomitost	282,0	-1,028	0,304
Neuroticismus	254,0	-1,541	0,123
Otevřenost	323,5	-0,266	0,790
Dark Triad	282,0	-1,026	0,305
Machiavelismus	223,5	-2,100	0,036
Narcismus	296,5	-0,762	0,446
Psychopatie	316,5	-0,395	0,693

Mann - Whitney U test prokázal signifikantní rozdíly u celkového skóre dosaženého u obou souborů v testu Santa Clara. Zasvěcené osoby dosáhly vyššího skóre v testu než osoby z kontrolního souboru (Tabulka č. 8).

Tabulka č. 8: Výsledky Mann - Whitneyho U testu u testu Santa Clara

Dotazník	Mann-Whitney U test	Z	p
Santa Clara	14,0	-5,967	0,000*

U výsledných skóreů Dotazníku žádoucího stylu odpovídání (BIDR-CZ) ani u jednotlivých subškál nebyly prokázány statisticky významné rozdíly mezi souborem zasvěcených osob a osob kontrolního souboru (Tabulka č. 9).

Tabulka č. 9 Výsledky Mann - Whitneyho U testu u testu BIDR - CZ

Dotazník	Mann-Whitney U test	Z	p
BIDR CZ	293,5	-0,815	0,415
Sebeklamání	324,0	-0,257	0,798
Vytváření dobrého dojmu	271,5	-1,218	0,223

7. Diskuse

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké výsledky mají osoby žijící život zasvěcený Bohu v psychologické baterii testů Integrita v pracovním prostředí, dále na Škále morálního vyvázání se a v Dotazníku intenzity náboženské víry (Santa Clara) v porovnání s běžnou populací.

Předpokládali jsme, že výzkumný soubor jakožto potenciální soubor optimálních osobností bude vykazovat vyšší míru integrity osobnosti a menší tendenci k morálnímu vyvázání se. Dále jsme očekávali, že se prokáže kladná korelace mezi integritou a religiozitou/spiritualitou. Při formulování hypotéz jsme vycházeli především z možné souvislosti teorie charakterových silných stránek a ctností od Seligmána a Petersona s charakteristikami zasvěceného života. Vztah mezi integritou a religiozitou/spiritualitou jsme odvozovali z Kováčova pojetí spirituality jako potenciální nejvyšší komponenty integrity osobnosti a některých výzkumů, které tento vztah taktéž předpokládaly (např. Cosgel, Minkler, 2002; Smith, 2013) nebo ho prokázaly (Martin, 2011).

Výsledky rozdílů celkového skóre dosaženého u souboru zasvěcených osob a osob kontrolního souboru v testu integrity a jednotlivých subtestech neprokázaly statisticky významné rozdíly. Korelace mezi testem integrity a Dotazníkem intenzity náboženské víry (Santa Clara) se rovněž neprokázala jako signifikantní ani u jednoho souboru. Statisticky významné rozdíly se prokázaly pouze ve Škále morálního vyvázání se, která byla respondentům předložena kvůli možné souvislosti s integritou. Dále byly prokázány signifikantní rozdíly ve výsledcích testu Santa Clara, což se vzhledem k zasvěcenému životnímu stavu výzkumného souboru předpokládalo a nebylo nutné proto formulovat hypotézu. Z námi předložených hypotéz se tak potvrdila pouze hypotéza číslo dvě, že lidé žijící zasvěceným životem Bohu budou vykazovat menší tendenci k morálnímu vyvázání se. Zbývající dvě hypotézy se nepotvrdily.

Psychologická testová baterie Integrita v pracovním prostředí, která byla respondentům administrována, představuje novou testovou baterii vyvinutou Národním ústavem duševního zdraví v Klecanech. Test vykazuje dobrou validitu i reliabilitu. Primárně je však určen běžné pracující populaci a nikoliv našemu specifickému souboru, jehož styl života se od běžné populace v některých aspektech liší. Tato skutečnost je jedním z limitů naší studie. Podle slov našich respondentů byly totiž některé otázky položeny „mimo jejich

realitu“. Jednalo se zejména o otázky týkající se partnerských vztahů, protože zasvěcené osoby v partnerských vztazích nežijí. V takovém případě dostali respondenti instrukci pokusit se odpovědět na otázky „prostě co nejvýstižněji.“ Pochopitelně však takové odpovědi mohou být zavádějící a není vyloučené, že do určité míry mohly zkreslit celkové výsledky.

Další možnou nevýhodou použití tohoto testu v našem výzkumu je fakt, že zatímco naše hypotéza vychází především z konceptu integrity jakožto ctnosti či charakterové silné stránky osobnosti, dotazník měří integritu zejména v pracovním prostředí. Je možné, že je tím koncept integrity trochu bagatelizován. Pokud bychom předložili výzkumnému souboru testy měřící spíše charakterové přednosti či morální identitu, pravděpodobně bychom dosáhli lepších výsledků. Na druhou stranu při přítomnosti integrity jako silné stránky charakteru či ctnosti by se tato skutečnost měla projevit i v testu integrity zaměřeném na pracovní prostředí. To dosvědčuje i výzkum Ashoura (2004), který doložil, že integrita je jedním z hlavních faktorů ovlivňující chování v práci (Ashour, 2004, in Akir, Malie, 2012).

Dalším limitem, který se vztahuje i ke Škále morálního vyvázání se a testu Santa Clara je fakt, že všechny otázky byly zodpovídaný pomocí sebesposuzovacích škál. Existuje řada výzkumů, které prokázaly, že některé proměnné jako je například prosociální chování či poctivost se spolehlivěji měří pomocí experimentů. Například ve výzkumu Smitha (2013) se u věřících respondentů prokázala větší míra poctivosti při experimentálním měření, zatímco při měření pomocí sebesposuzovacích škál se tento výsledek nepotvrdil. Roli v tom mohl hrát sebeklam, deziluze nebo větší míra sebekritičnosti. Je možné, že také u měření integrity bychom experimentálně dosáhli jiných výsledků. Otázkou však je, jak bychom mohli integritu komplexně experimentálně změřit.

Vzhledem k tomu, že tématu integrity u zasvěcených osob se dosud nikdo nevěnoval, naše studie přímo nenavazuje na žádný konkrétní výzkum. Naše výsledky tak můžeme diskutovat pouze na základě výzkumů týkajících se spirituality, religiozity, integrity a zasvěceného života v jiných souvislostech. Zasvěcenému životu se v našem prostředí věnovalo několik bakalářských a diplomových prací. Jmenovat můžeme například Kallovou (2007), která prováděla kvalitativní výzkum s malým počtem novic, které vstoupily do řeholního společenství. Zjistila, že silnou motivací pro vstup do kláštera byl pro tyto respondentky komunitní život. Dále se zasvěcenému životu věnovala Mánková (2011, 2013), která kromě motivace k zasvěcenému životu zkoumala přítomnost osobní krize vyplývající ze zasvěceného života. O aspektech volby zasvěceného života pojednával ve své

bakalářské práci také Rathouský (2012). Motivací jeho respondentů k zasvěcenému životu byla zejména touha po intenzivním životě s Bohem a vliv na průběh tohoto rozhodování měli především duchovní, nikoliv rodina.

Ze zahraničních zdrojů můžeme uvést rozsáhlý výzkum italského jezuitu Rully (1972), který trval 14 let a pracoval se skupinou 608 řeholníků a řeholnic. Rulla prováděl analýzu osobnosti těchto řeholníků a kromě jiného zkoumal jejich existenciální zralost. Ta zahrnovala aspekty Efektivnost ve studiu a práci, Věrnost a stupeň osobní zaangažovanosti pro morální hodnoty a ideály zasvěceného života, Schopnost a kvalita rozvíjení mezilidských vztahů. Jedním ze zjištění byl fakt, že zatímco při vstupu do řeholního společenství ovlivňují existenciální zralost kandidátů transcendentní hodnoty (např. evangelijní ideály), u 80% respondentů vliv těchto hodnot po čtyřech letech formace slábne. Rulla toto překvapivé zjištění interpretuje jako problém interiorizace evangelijních hodnot v životě řeholníků (Rulla, 1972, in Slaninka, 2008). Myšlenka, že ideály, s jakými se zasvěcené osoby rozhodly pro závazek k zasvěcenému stylu života, postupně slábnou, je zajímavá. Pokud by tomu tak skutečně bylo, mohl by to být jeden z argumentů pro nepotvrzení naší první hypotézy. Přínosný by v této oblasti mohl být výzkum zabývající se vztahem míry integrity a počtem let zasvěceného života.

Podrobný český souhrn výzkumů, který se zabývá souvislostmi mezi religiozitou, spiritualitou a zdravím, přináší Hacklová a Kebza (2014). I když je často propojována souvislost R/S s duševním i fyzickým zdravím, kterou jsme zmiňovali v teoretické části této práce, autoři upozorňují na to, že není neobvyklé, když osoba s vysokou mírou R/S čelí dlouhodobě fyzickému či psychickému dyskomfortu. Autoři zmiňují temné stránky R/S, kterými je podle nich nárok na dodržování náboženských předpisů, konformismus vynucený skupinovým tlakem, evokace pocitů viny, zlosti, studu a další. Souhrnně jsou tyto jevy označovány jako spirituální konflikty (*spiritual struggles*, Exline, Rose, 2005; Rosmarin, Pargament, Flannery 2009, in Hacklová, Kebza, 2014). Tyto konflikty se dělí na interpersonální a intrapersonální. Interpersonální konflikty se týkají členů společenství či jiných skupin a církevních představitelů a ústí do negativních interakcí a pochybností. Konflikty intrapersonální se naopak týkají rozporu mezi přesvědčeními, city a chováním a vedou k pochybnostem o vlastní hodnotě (Pargament and Hill, 2008, in Kebza, Hacklová, 2014). Přítomnost konfliktů a krizí spojených s duchovním životem, vírou, hledáním smyslu, ale i s životem v komunitě a vzájemnými vztahy s ostatními členy komunity, nebo pocity

přetížení či osamocení, potvrzuje u řeholníků i kvalitativní výzkum Mánkové (2013), který prováděla v rámci své diplomové práce.

V naší studii jsme se na přítomnost těchto spirituálních konfliktů svých respondentů neptali a ani nemůžeme tvrdit, že je jistě prožívají všechny zasvěcené osoby. Určitě je ale na místě brát v úvahu, že zasvěcený styl života klade na člověka velké nároky, v některých rovinách daleko větší, než kdyby žili běžným životem. Přestože zasvěcené osoby zpravidla při řešení svých konfliktů vnímají velkou oporu v Bohu a nakonec své krize překonají (Mánková, 2013), není vyloučené, že spirituální konflikty mohou negativně ovlivňovat míru jejich integrity.

Jednou z dalších možných interpretací nepotvrzené první hypotézy může být koncept vnímání viny. Pokud bychom náš soubor respondentů považovali za optimální osobnosti, můžeme uvažovat o schopnosti mimořádně citlivého vnímání metafyzické viny (Preiss, Mejzlíková, Marková, 2017), která představuje nejvyšší ze čtyř kategorií definovaných Jaspersem. Takto citlivý člověk vnímá vinu i v situacích, které nejdou právně, politicky ani morálně přiměřeně postihnout. Příkladem může být pocit lidí, že selhávají ve vztahu k druhým, neboť nejsou schopni bezpodmínečného vztahu vůči všem lidem (Jaspers, 1991). Podíváme-li se na koncept vnímání viny z hlediska spirituality a religiozity, nalezneme studie, které potvrzují vztah mezi vnímáním viny a religiozitou/spiritualitou (např. Watson et al., 1988, 1989; Richards, 1991; Meek et al., 1995, in Francis, Jackson, 2003). Rovněž bylo dokázáno větší vnímání viny u kněží a seminaristů oproti běžné populaci (Dodson, 1957; Rickner and Tan, 1994; Jones and Francis, 2000, in Francis, Jackson, 2003). Na základě těchto odkazů můžeme předpokládat u našeho souboru citlivější vnímání viny a z toho plynoucí větší sebekritičnost, která se mohla v testových metodách projevit.

Citlivějšímu vnímání viny u výzkumného souboru odpovídají i dílčí výsledky naší studie, konkrétně Škály morálního vyvážení se. Mezi výzkumným a kontrolním souborem byl prokázán statisticky významný rozdíl ve prospěch výzkumného souboru – zasvěcené osoby mají tedy menší tendenci ke zprošťování se viny při nemorálním chování. Jinými slovy cítí větší morální zodpovědnost za své chování a neposuzují ho podle chování ostatních. Dosažený skóre u zasvěcených osob byl dokonce nadprůměrný ve srovnání se studiemi prováděnými v rámci psychometrické analýzy škály morálního vyvážení se (Preiss et al., 2016). Tyto výsledky potvrzují naši druhou hypotézu, která byla založena na pojetí vnímání religiozity/spirituality a morálky jako provázaných konceptů

(Fernhout, 1989, in Walker, 2003). Výsledky ve Škále morálního vyvázání se můžeme rovněž interpretovat odkazem ke slibu poslušnosti zasvěcených osob, kterou se rozumí poslušnost vůči svým představeným, ale i vůči náboženským závazkům a z nich plynoucím morálním hodnotám.

Vzhledem k tomu, že tendence morálnímu vyvázání se může mít výrazný interpretační potenciál, je otázkou, nakolik můžou signifikantní rozdíly v tomto testu mezi našimi dvěma soubory vypovídat o celkových výsledcích v testu integrity. Nadprůměrně nízká tendence zasvěcených osob k morálnímu vyvázání se může být významným argumentem pro podpoření první hypotézy. Jeden z možných úhlů pohledu může být ten, že náš výzkumný soubor má oproti kontrolnímu souboru skutečně lepší integritu, avšak v našem testovém měření se to neprojeví, neboť své postoje a chování hodnotil výzkumný soubor oproti kontrolnímu sebekritičtěji.

Co se týče výzkumů religiozity, spirituality a integrity a s tím související třetí hypotézy, je zajímavé zmínit studii zabývající se vztahy mezi R/S, prosociálním chováním a poctivostí (Smith, 2013). Autor očekával, že R/S jako zdroj morálních hodnot bude mít vztah s prosociálním chováním a poctivostí. Tuto svou hypotézu předpokládal na základě dřívějších výzkumů, které kauzální vztahy mezi těmito proměnnými potvrdily (např. Galen, 2012; Hyde & Weathington, 2006, in Smith, 2013). Výsledky Smithovy studie však ani jeden ze vztahů překvapivě neprokázaly. Autor předložil myšlenku, že se tak mohlo stát kvůli jeho odlišné metodě měření, která nebyla vhodná.

Přímo vztah spirituality a integrity prokázala studie Martina (2011), primárně se zaměřující na vliv sociálně dominantní orientace na odhalování korupce na pracovišti. Tento vztah považuje autor za zajímavé zjištění, které vnímá jako podnět pro další výzkumy. Nám však výsledky nevyšly, a to ani u jednoho souboru. Bylo by přínosné provést v této oblasti další výzkumy. Přestože jsou si koncepty integrity a spirituality/religiozity v určitých aspektech blízké, je možné, že spolu však skutečně nesouvisí. Možným vysvětlením by bylo, že ačkoliv jedinci s vysokou mírou spirituality/religiozity mají vyšší morální standardy či citlivější sebereflexi a vnímání viny, soulad jejich chování s těmito hodnotami nakonec není nijak výrazně lepší než u ostatních, protože zasvěcené osoby jsou normální lidé jako všichni ostatní.

Některé limity naší studie již byly zmíněny výše, nyní ještě přiblížíme některé další. Za největší nedostatek považujeme velmi malý výzkumný vzorek ($N = 26$), který neodpovídá

normám pro kvantitativní výzkum a tato práce tudíž nemůže přinést výsledky, které by se daly zobecnit. Výzkumný vzorek je oproti původnímu plánu podstatně nižší. Vzhledem ke specifickému souboru osob a velké náročnosti celého dotazníku, který nebyl určen primárně pro tuto skupinu lidí, jsme se však s tímto množstvím nakonec museli spokojit. Obtíže se získáváním respondentů souvisely především s těžší dostupností k zasvěceným osobám, s velkou časovou náročností celého dotazníku a s množstvím citlivých otázek.

Kromě malého souboru osob je limitem určitě i nerovnoměrně rozložené pohlaví, které vyplývá zejména z větší ochoty žen zapojit se do výzkumu. Dále je nerovnoměrně rozložené také ve vzdělání. Vlivu vzdělání na integritu jsme se v naší studii nezabývali, ale je možné, že to může být proměnná, která hraje v míře integrity určitou roli. Za další nedostatek považujeme styl sběru dat, ke kterému jsme museli přistoupit kvůli náročnosti celého výzkumu. Z důvodu náročnějšího přístupu k našemu specifickému výzkumnému souboru a jeho časové vytíženosti měli respondenti na vyplnění několik dnů. Nad sběrem dat jsme tak neměli úplnou kontrolu – dotazníky se nám vracely s odstupem, což s sebou může nést jistá úskalí. Například je možné, že si někteří respondenti rozložili vyplnění dotazníků do několika dnů. Limitem jsou i dvě verze sběru dat – elektronické a metoda tužka - papír. I když se domníváme, že v našem výzkumu verze administrace nehrála roli, bylo by lepší mít metody sjednocené.

Budeme-li se na náš výzkum dívat v širších souvislostech celé naší práce, pak je také výrazným limitem skutečnost, že výběr výzkumného vzorku jakožto potenciálních optimálních osobností závisel pouze na našem subjektivním zhodnocení. Jedná se o podobný nedostatek, se kterým se ve svých výzkumech potýkal například Abraham Maslow. Měřit u lidí optimální osobnost je však velice těžko uchopitelné a žádný z dostupných dotazníků nám nepřišel jako dostačující. Na otázku, zda koncept integrity plně vyčerpává možnost adekvátně popsat optimální osobnost je tedy nakonec velmi těžké zodpovědět. Můžeme tak učinit spíše prostřednictvím komparace teoretických konceptů těchto pojmů, než se opírat o výsledky našeho výzkumu. Na základě poznatků z literatury se domníváme, že integrita je pouze složkou optimální struktury osobnosti, neboť nezahrnuje některé proměnné, jako je například tvořivost či efektivnost.

Vzhledem k malému výzkumnému souboru bereme naši práci spíše jako podnět pro další výzkumy, které by mohly do problematiky vnést cennější poznatky. Navazující studie by v první řadě měly obsahovat větší výzkumný vzorek. Výzkumy týkající se integrity

a zasvěceného života by dále mohly zkoumat vztah počtu let v zasvěceném životě a míry integrity. Měření integrity u optimálních osobností by mělo být doplněno měřitelnými kritérii pro výběr takového souboru a vhodné by bylo mít soubor rozmanitější, ne zaměřující se pouze na jednu specifickou skupinu lidí. Vliv spirituality/religiozity na integritu by bylo vhodné provést u různých náboženských vyznání.

IV. ZÁVĚR

Tato bakalářská práce poskytuje přehled různých vymezení integrity a optimální osobnosti a zasazuje tyto dva koncepty do kontextu religiozity/spirituality a života zasvěceného Bohu. Opírá se zejména o teorii charakterových silných stránek a ctností od autorů Petersona a Seligmana (2004), která chápe integritu jako součást optimální struktury osobnosti.

Cílem výzkumné části bylo změřit integritu osobnosti a souvisejících konstruktů u specifického souboru osob žijících životem zasvěceným Bohu v římskokatolické církvi. Pro tento účel byla použita nová testová baterie vyvinutá v Národním ústavu duševního zdraví s názvem Integrita v pracovním prostředí a dále Škála morálního vyvážení se a Dotazník intenzity náboženské víry Santa Clara.

První polovina teoretické části byla věnována problematice vymezení optimální osobnosti. Představeny byly různé perspektivy nahlížení na optimální osobnost i úskalí, která s sebou tato problematika nese. Stručně byla představena vybraná východiska konceptů optimální osobnosti a některá psychologická vymezení. Zvláštní pozornost byla věnována teorii charakterových silných stránek a ctností autorů Petersona a Seligmana (2004). Následně byla diskutována možná souvislost konceptů optimální osobnosti s životem zasvěceným Bohu. V druhé polovině teoretické části byla představena různá vymezení integrity osobnosti v historickém kontextu až po současnost, dále byla popsána souvislost integrity a morálního jednání a usuzování a nakonec bylo téma integrity propojeno s religiozitou/spiritualitou.

V návaznosti na teoretickou část následovala část empirická. V té byl popsán cíl práce a výzkumné otázky s hypotézami. Dále byly podrobněji popsány použité metody výzkumu, charakteristika výzkumného vzorku a způsob sběru a vyhodnocení dat. Následoval popis výsledků, který potvrdil pouze jednu ze tří předložených hypotéz. Výzkumný soubor má menší tendenci k morálnímu vyvážení se, avšak jeho míra integrity je srovnatelná s kontrolním souborem. Pozitivní korelace mezi religiozitou/spiritualitou a integritou se neprokázala. V závěru empirické části byla diskuse s pokusem o interpretaci těchto výsledků, zmíněny byly také limity a odkazy k budoucím studiím.

Ačkoliv tato bakalářská práce vzhledem k malému výzkumnému vzorku nepřinesla výsledky, které by se daly zobecnit, představuje specifickou snahu o porozumění konceptu integrity skrze pojetí optimální osobnosti a života zasvěceného Bohu. Závěrem můžeme říci,

že z naší práce vyplývá několik důležitých otázek: Jaká metoda je vhodná pro zkoumání postojů a chování u lidí s vysokou mírou religiozity/spirituality? Jsou religiozita/spiritualita a integrita skutečně oddělenými koncepty, nebo by výzkum u většího souboru lidí a případně za použití jiné metody přinesl odlišné výsledky? Věříme, že naše práce bude podnětem pro další zkoumání této oblasti.

Literatura

- AKIR, O., MALIE, S. (2012). Integrity dimensions and religious orientation in aspect of employees job conduct: an exploratory model building. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 62, 167-174.
- BANDURA, A., BARBARANELLI, C., CAPRARA, G. V., PASTORELLI, C. (1996). Mechanisms of Moral Disengagement in the Exercise of Moral Agency. *Journal of Personality and Social Psychology, American Psychological Association*; 71(2): 364-
- BEEBE, J. (2005). *Integrity in depth*. 1st ed. College Station (Tex.): Texas A & M university press, 2005. ISBN 1585444634
- BLATNÝ, M. (2010). *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3434-7.
- BYLE, K. A., HOLTGRAVES, T. M. (2008). Integrity testing, personality, and design: Interpreting the Personnel Reaction Blank. *Journal of business and psychology*, 22(4), 287-295.
- COAN, R. W. (1999). *Optimální osobnost a duševní zdraví: hrdina, umělec, mudrc nebo světec?*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-662-5.
- COSGEL, M., MINKLER, L. (2002). Rationality, Integrity, and Religious Behavior. Economics Working Papers. 200209.
- DRAPELA, V. J. (1997). *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-134-7.
- DRUHÝ Vatikánský koncil: Věřoučná konstituce o církvi Lumen gentium (ze dne 21. listopadu 1964), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, druhé vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 37-97, čl.14. 2
- FRANCIS, L. J., JACKSON, C. J. (2003). Eysenck's dimensional model of personality and religion: Are religious people more neurotic?. *Mental Health, Religion & Culture*, 6(1), 87-100.
- HACKLOVÁ, R., KEBZA, V. (2014). Religiozita, spiritualita a zdraví. *Československá Psychologie*, 58(2), 120.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2015). *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

HELUS, Z. (2009). *Osobnost a její vývoj*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7290-396-2.

HŘEBÍČKOVÁ, M., JELÍNEK, M., BLATNÝ, M., BROM, C., BUREŠOVÁ, I., GRAF, S., MEJZLÍKOVÁ, T., VAZSONYI, A.T., ZÁBRODSKÁ, K. (2016). Big Five Inventory: Základní psychometrické charakteristiky české verze BFI-44 a BFI-10. *Československá psychologie*, 60, 6, 567-583

JAMES, W. (1990). *The Varieties of Religious Experience*. New York: Vintage Books, 1990.

JASPERS, K. (1991). *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. 2. vyd. Přeložil Jiří NAVRÁTIL. Praha: Mladá fronta, 1991. Váhy (Mladá fronta). ISBN 80-204-0244-6.

JOHN, O. P., SRIVASTAVA, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. *Handbook of personality: Theory and research*, 2(1999), 102-138.

JONES, D. N., PAULHUS, D. L. (2014). Introducing the short dark triad (SD3) a brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21(1), 28-41.

KALISKÁ, L., POLIACH, V. (2013). *Vybrané aspekty psychológie morálky*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-557-0514-9

KALLOVÁ, G. (2007). Úbytok povolání v ženských reholiach v Českej republike v spojitosti smotiváciou adeptiek. *Bakalářská práce*. Praha: Univerzita Karlova.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1.

KOVÁČ, D. (2007). *Psychológiou k metanoi*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2007. ISBN 978-80-224-0965-0.

KRÁMSKÝ, D., PREISS, M. (2014). Filosofická a psychologická východiska studia morálního usuzování. *Československá psychologie [online]*. Praha, 2014, 58(2): 107-119 [cit. 2015-11-30] DOI: 10.1037/t06102-000. ISSN 1804-6436.

- MÁNKOVÁ, L. (2013). Spiritualita, řeholní život a jeho krize. *Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého.*
- MÁNKOVÁ, L. (2011). Motivace pro rozhodnutí žít Bohu zasvěceným způsobem života. *Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého.*
- MARTIN, D. E. (2011). Whistle blowing, religiosity, spirituality and integrity: understanding the impact of social dominance orientation and environmental context.
- MASLOW, A. H. (2014). *O psychologii bytí*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0618-7.
- MASLOW, A. H. (1970). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- MEJZLÍKOVÁ, T., PREISS, M., PITÁKOVÁ, J., MALIŇÁKOVÁ, J., HARSA, P., PRAJSOVÁ, J. (2017). Psychometrická analýza a validizace prvního testu integrity v českém prostředí. *Rukopis, zasláno do Československé psychologie, v recenzním řízení.*
- MEJZLÍKOVÁ, T., PREISS, M. (2015). Interní materiály Národního ústavu duševního zdraví.
- MILLER, M. L., SCHLENKER, B. R. (2011). Integrity and identity: Moral identity differences and preferred interpersonal reactions. *European Journal of Personality*, 25(1), 2-15.
- MOORE, C., et. al. (2012). Why employees do bad things: Moral disengagement and unethical organizational behavior. *Personnel Psychology*, 65(1), 1-48.
- OLSON, L. M. (1999). The assessment of moral integrity among adolescents and adults. *University of Wisconsin--Madison.*
- PETERSON, CH., SELIGMAN, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: a handbook and classification*. Washington, DC: American Psychological Association, 2004. ISBN 0-19-516701-5.
- PAULHUS, D. L. (1998). Paulhus Deception Scales (PDS): The balanced inventory of desirable responding-7. *North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.*
- PLANTE, T. G., BOCCACCINI, M. T. (1997b). The Santa Clara strength of religious faith questionnaire. *Pastoral Psychology*, 45(5), 375-387.

PREISS, M., MEJZLÍKOVÁ, T., MARKOVÁ, J. (?). Zralá, optimální a harmonická osobnost – pohled z hlediska integrace a integrity osobnosti. *Rukopis, zasláno do časopisu Psychiatrie, v recenzním řízení.*

PREISS, M., MEJZLÍKOVÁ, T., KRÁMSKÝ, D., STUHLÍKOVÁ, I. (2016). Škála morálního vyvážení se – psychometrická analýzy

PREISS, M., MAČUDOVÁ, G. (2013). Dotazník žádoucího stylu odpovídání (BIDR- CZ). *Psychiatrie*. 2013, roč. 17, č. 2, s. 59-64. ISSN: 1211-7579; 1212-6845.

PREISS, M., PŘÍHODOVÁ, T., BABINČÁK, P., PŘÍHODOVÁ, K. (2015). Dotazník intenzity náboženské víry – psychometrické výsledky u českých a slovenských vysokoškolských studentů. *E-psychologie [online]*. 2015, 9(2), 36-50 [cit. 2017-04-11]. ISSN 1802-8853.

PREISS, M., KRÁMSKÝ, D., PŘÍHODOVÁ, T. (2014). Morální usuzování a jednání jako součást integrity osobnosti. *E-psychologie [online]*. Praha, 2014, 8(1): 11-28 [cit. 2015-11-30]. ISSN 1802-8853.

PREISS, M., NOHAVOVÁ, A., STUHLÍKOVÁ, I. (2013). Poctivost a podvádění během vysokoškolského studia. *E-psychologie*. 2013, roč. 7, č. 1, s. 1-18. ISSN: 1802-8853.

RATHOUSKÝ, P. (2010). Aspekty volby životního stavu u zasvěcených osob. *Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova.*

RULLA, L. M., MADDI, S. R (1972). Personality and the Catholic religious vocation, I: Self and conflict in female entrants. *Journal of personality*, 40(1), 104-122.

RULLA, L. M., MADDI, S. R. (1972). Personality and the Catholic religious vocation, II: Self and conflict in male entrants. *Journal of personality*, 40(4), 564-587.

ŘÍČAN, P. (2010). *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3133-9.

ŘÍČAN, P. (1990): *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. Pyramida (Panorama). ISBN 80-7038-078-0.

SELIGMAN, M. E. P. (2015). *Opravdové štěstí: pozitivní psychologie v praxi*. Vydání druhé. Přeložila Ivana PAVLÍČKOVÁ. Praha: Ikar, 2015. ISBN 978-80-249-2944-6.

SLANINKA, L. (2008). *Psychológia a spiritualita*. Trnava: Vojtech.

SLEZÁČKOVÁ, A. (2012). *Průvodce pozitivní psychologií: nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3507-8.

SMITH, D. (2013). Investigatory Study into the relationship between Religiosity, Spirituality, Prosocial Behaviour and Honesty.

SVOBODA, M., HUMPOLÍČEK, P., ŠNOREK, V. (2013). *Psychodiagnostika dospělých*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0363-6.

WALKER, L. J. (2003). Morality, religion, spirituality-the value of saintliness. *Journal of Moral Education*, 32(4), 373-384.

Seznam příloh

Příloha A - Demografický dotazník

Příloha B - Škála morálního vyvážení se

Příloha C - Psychologická baterie testů – Integrita v pracovním prostředí

Příloha D - Dotazník intenzity náboženské víry Santa Clara

Příloha A

Demografický otazník

1. Věk ČÍSLO = VĚK V LETECH

2. Pohlaví: muž 1 – žena 2

3. Nejvyšší dosažené vzdělání:

Základní – nedokončené	1	Vyučen/á s maturitou	4	Vysokoškolské (Bc.)	7
Základní – dokončené	2	Středoškolské	5	Vysokoškolské (Mgr., Ing.)	8
Vyučen/á bez maturity	3	Vyšší odborné (Dis.)	6	Vysokoškolské (postgraduální/doktorské)	9

4. Uvedte počet odpracovaných let (převedeno na plný pracovní úvazek):.....

Příloha B

Škála morálního vyvázání se

Následující tvrzení popisují postoje a chování v různých situacích. U každého z nich uveďte, do jaké míry s nimi souhlasíte nebo nesouhlasíte pomocí uvedené stupnice. Prosíme, odpovídejte čestně a pravdivě tak, jak se Vás dané výroky týkají, nebo jak je vnímáte, jak jim rozumíte. U každého tvrzení zakroužkujte vždy pouze jedno číslo a žádné tvrzení nevynechejte.

1. Je v pořádku rozšiřovat fámy na obranu těch, na kterých mi záleží.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

2. Je v pořádku lhát, aby se přátelé vyvarovali problémů.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

3. Chovat se nečestně je někdy nutné k dosažení ušlechtilého cíle.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

4. Vzít si něco bez souhlasu majitele je v pořádku, pokud si to pouze půjčuji.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

5. Je v pořádku přehlížet určité informace, abych dosáhl/a svého cíle.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

6. Nesdělit všechny informace je součást strategie, když vyjednávám o něčem, co chci.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

7. Když přemýšlíme o tom, jak lidé zkreslují prezentaci sebe sama, je stěží hřích se trochu stylizovat.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

8. Vzít si v obchodě něco malého a nezaplatit za to, nestojí za řeč ve srovnání s jiným nezákonným jednáním, které lidé dělávají.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

9. Pokud vezmeme v úvahu, že jsou lidé, kteří druhé lidi napadají, není zase tak závažná věc poničit někomu majetek.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

10. Lidé by se neměli činit odpovědnými za provedení sporných věcí, když pouze dělali to, co po nich chtěly autority.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

11. Lidé by neměli být obviňováni za špatné chování, pokud je k tomu přátelé přinutili.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

12. Nemůžeme obviňovat lidi za porušování pravidel, pokud je autority k takovému chování vedly.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

13. Lidé by neměli být obviňováni za věci, které jsou sporné, pokud je dělají i všichni jejich přátelé.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

14. Je v pořádku lhát, pokud i ostatní souhlasí, že je to ten nejlepší způsob, jak situaci vyřešit.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

15. V situaci, kdy všichni podvádějí, není důvod také nepodvádět.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

16. Prezentovat myšlenky někoho cizího jako svoje vlastní není velký problém.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

17. Neupozornit v obchodě na to, že mi vrátili více peněz než by měli a odejít, nezpůsobí velkou škodu.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

18. Je v pořádku říct menší lež, když o něčem jednáme, protože to nikoho opravdu nepoškodí.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

19. K některým lidem je potřeba se chovat drsněji, protože postrádají city, které by mohly být zraněny.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

20. Je v pořádku chovat se necitlivě k člověku, který sám porušuje ustálená společenská pravidla.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

21. Pachatelé násilné trestné činnosti si nezasluhují, abychom se k nim chovali jako k ostatním lidem.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

22. Lidé, se kterými druzí špatně zacházejí, si většinou takové chování vysloužili něčím, co sami udělali.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

23. Pokud při podnikání dojde k účetní chybě ve Váš prospěch, je v pořádku to nesdělít, protože to byla chyba na druhé straně.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

24. Pokud bylo soukromí nějakých lidí porušeno, je to pravděpodobně proto, že nebyli zpočátku dostatečně opatrní a nechránili se.

zcela nesouhlasím 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : 6 : 7 zcela souhlasím

Příloha C

Psychologická baterie testů – Integrita v pracovním prostředí

Instrukce: Následující tvrzení popisují různé způsoby chování, které se na Vás mohou i nemusí vztahovat. Proto si tvrzení pečlivě přečtete a pomocí níže uvedené stupnice uveďte, do jaké míry se na Vás vztahují. Odpovídejte pravdivě tak, jak se vnímáte, jací jste po většinu svého života a ne jací byste chtěli být. Prosíme, na každém řádku uveďte vždy pouze jedno číslo a žádný řádek nevynechejte.

0	1	2	3	4
Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani nesouhlasím ani souhlasím	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím

Považuji se za někoho, kdo

		0	1	2	3	4
1.	je upovídaný					
2.	má sklon hledat chyby na druhých.					
3.	dělá svou práci důkladně.					
4.	je depresivní, smutný.					
5.	je originální, přichází s novými nápady.					
6.	je zdrženlivý.					
7.	pomáhá ostatním a není sobecký.					
8.	bývá trochu nedbalý.					
9.	je uvolněný, dobře zvládá stress.					
10.	zajímá se o mnoho různých věcí.					
11.	je plný energie.					
12.	vyvolává hádky s ostatními.					
13.	je spolehlivý pracovník/žák/student					
14.	bývá nervózní.					
15.	je důvtipný, promýšlí věci do hloubky.					
16.	vzbuzuje hodně nadšení.					
17.	snadno odpouští.					
18.	má sklon být chaotický.					
19.	se často něčeho obává.					
20.	má živou představivost.					

21.	je obvykle tichý.					
22.	je důvěřivý.					
23.	má sklon být líný.					
24.	je vyrovnaný, jen tak něco ho nevyvede z míry.					
25.	je vynalézavý.					
26.	kdo se umí prosadit.					
27.	může být chladný a odměřený.					
28.	vytrvá, dokud nesplní úkol.					
29.	bývá náladový.					
30.	oceňuje umělecké, estetické zážitky.					
31.	je někdy plachý, nesmělý.					
32.	je ohleduplný a vlídný téměř ke každému.					
33.	dělá věci rychle a dobře.					
34.	zůstává klidný ve vypjatých situacích.					
35.	dává přednost rutinní činnosti					
36.	je společenský, družný.					
37.	je někdy na ostatní hrubý.					
38.	kdo plánuje a svoje plány dotáhne do konce.					
39.	snadno znervózní.					
40.	rád přemýšlí, hraje si s nápady.					
41.	se o umění příliš nezajímá.					
42.	rád spolupracuje s ostatními.					
43.	snadno se nechá rozptýlit					
44.	se vyzná v umění, hudbě nebo literatuře.					

Instrukce:

Následující uvedená tvrzení popisují postoje a chování v různých situacích. U každého z nich uveďte, do jaké míry s nimi souhlasíte nebo nesouhlasíte pomocí níže uvedené stupnice. Prosíme, odpovídejte čestně a pravdivě tak, jak se Vás dané výroky týkají, nebo jak je vnímáte, jak jim rozumíte. U každého tvrzení uveďte vždy pouze jedno číslo a žádné tvrzení nevynechejte.

1	2	3	4	5
Zcela nesouhlasím	Částečně nesouhlasím	Něco mezi	Částečně souhlasím	Zcela souhlasím

- _____ 1. Nikdy bych nepodváděl na daních.
- _____ 2. Během pracovní doby se přihlašuji na sociální sítě (např. facebook, twitter).
- _____ 3. V případě možnosti povýšení je běžné prohlašovat práci ostatních za svou vlastní.
- _____ 4. Jezdím firemním autem i za soukromými účely a benzín si nechávám proplácet a nepovažuji to za okrádání firmy.
- _____ 5. Dnes je venku hezké počasí.
- _____ 6. Nemyslím si, že je to krádež, když si někdo vezme bez dovolení peníze z firmy a pak je tam vrátí.
- _____ 7. Kdyby mi v obchodě vrátili o 10 Kč více, vrátil bych je.
- _____ 8. Ke svému pochybení v práci bych se vždy přiznal.
- _____ 9. Pokud je člověk v tíživé situaci, měl by lhát o svém zdravotním stavu, aby alespoň získal nějaký příspěvek od státu.
- _____ 10. Preferuji léto před zimou.
- _____ 11. Během výběrového řízení bych nelhal o svých dovednostech, i kdyby to znamenalo, že danou práci nedostanu.
- _____ 12. Během pracovní doby pracuji na věcech, které se dané práce netýkají.
- _____ 13. Pokud je důvod k oslavě, mělo by být povoleno přijít do práce pod vlivem alkoholu nebo drog.
- _____ 14. Když má někdo k dispozici firemní auto, mohl by s ním jezdit i soukromě a benzín si nechávat proplácet firmou.

- _____15. Dnes se cítím špatně.
- _____16. Myslím si, že by ostatní vnímali jako krádež, pokud bych si bez dovolení vzal firemní peníze, i kdybych je po výplatě zase vrátil.
- _____17. Lidé by měli vracet pokladní peníze, pokud jim vrátí víc, než měla.
- _____18. O svém zdravotním stavu jsem nikdy nelhal.
- _____19. Podle mne není podvod, odejít z práce dřív a nahlásit, že jsem zůstal podle řádné pracovní doby, když už všichni odešli a nikdo ode mě nic nepotřebuje.
- _____20. Mám radši sladké věci než slané.
- _____21. Nikdy bych nevzal úplatek.
- _____22. Nakupuji na internetu i během pracovní doby, pokud se objeví zajímavé nabídky.
- _____23. Myslím si, že vyřizování si soukromých telefonátů během pracovní doby není nic špatného.
- _____24. Pokud mám k dispozici pracovní telefon, měl bych ho používat i pro soukromé telefonáty během pracovní doby.
- _____25. Co se týče spánku, jsem spíše "noční sova" než "ranní ptáče".
- _____26. Většina lidí dokáže pochopit a omluvit ostatní, kteří jsou v tak tísnivé situaci, že ukradnou firemní zboží a snaží se ho prodat.
- _____27. Za žádných okolností bych neukradl firemní peníze.
- _____28. Uvažoval jsem o tom jak obejít systém, abych od státu získal peníze.
- _____29. Pro většinu lidí je běžné se během pracovní doby přihlašovat na sociální sítě (např. facebook, twitter) nebo na soukromý e-mail.
- _____30. Preferuji vlastní tvořivost před prací, která se stále opakuje.
- _____31. Zaměstnanci by si měli plánovat návštěvy u lékaře během pracovní doby, aby tam nemuseli v době svého volna.
- _____32. Pokud někdo krade, aby jeho rodina měla z čeho žít, neměl by být trestaný.
- _____33. Raději bych žil ve velkoměstě než někde na vesnici.
- _____34. Považuji se za čestného člověka a za žádných okolností bych nic neukradl.
- _____35. Občas v práci čas jen promrhám.

- _____36. Využívání zaměstnaneckých slev pro své známé, když to není povolené, je považováno za okrádání firmy.
- _____37. Pokud firma dává svým zaměstnancům malý plat, měli by ji zaměstnanci okrádat.
- _____38. Občas hraji během pracovní doby počítačové nebo jiné hry, abych se odreagoval.
- _____39. Dnes jsem plný energie.
- _____40. Většina lidí v práci občas o něčem zalže, aby skryla svá pochybení.

Instrukce:

Níže uvedená tvrzení popisují postoje, vnímání a chování v různých situacích. Ohodnoťte je dle toho, jak s nimi souhlasíte nebo nesouhlasíte pomocí uvedené stupnice. Příslušné číslo napište na řádek vedle každého tvrzení. Prosíme, vždy použijte pouze jedno číslo a žádný řádek nevynechejte.

1	2	3	4	5
Zcela nesouhlasím	Částečně nesouhlasím	Něco mezi	Částečně souhlasím	Zcela souhlasím

- _____ 1. Rád se seznamuji se známými osobnostmi.
- _____ 2. Důležité lidi je nutné si získat na svoji stranu, ať to stojí, co to stojí.
- _____ 3. Je pravda, že umím být na ostatní zlý.
- _____ 4. Preferuji zimu před létem.
- _____ 5. Nikdy jsem neporušil zákon.
- _____ 6. Stalo se mi, že mne lidé porovnávali se známými osobnostmi.
- _____ 7. Většina lidí je zmanipulovatelná.
- _____ 8. Vyhýbám se nebezpečným situacím.
- _____ 9. Rád zpochybňuji autority.
- _____ 10. Co se týče spánku, jsem spíše "ranní ptáče" než "noční sova".
- _____ 11. Je chytré sbírat informace o druhých, které v budoucnu můžeme proti nim použít.
- _____ 12. Většina činností ve skupině lidí je beze mě nudná.
- _____ 13. Slíbím cokoli, hlavně abych dostal to, co chci.
- _____ 14. Jsou věci, které je dobré před ostatními tajit, protože je nepotřebují vědět.
- _____ 15. Mám radši slané věci než sladké.
- _____ 16. Ostatní mne vnímají jako přirozeného vůdce.
- _____ 17. Baví mě sex s lidmi, které sotva znám.
- _____ 18. Při mstě je dobré počkat si na vhodný okamžik.
- _____ 19. Jsem průměrný člověk.

- _____20. Dnes jsem bez energie.
- _____21. Lidé, kteří si se mnou zahrávají, toho vždycky litují.
- _____22. Vím o sobě, že jsem jedinečný, protože to o mně ostatní říkají.
- _____23. Snažím se vyvarovat přímým konfliktům s ostatními, protože nikdy nevím, kdy je budu v budoucnu potřebovat.
- _____24. Lidé o mně často říkají, že jsem jako neřízená střela.
- _____25. Nesnáším být středem pozornosti.
- _____26. Rád chytře manipuluji s lidmi ve svůj vlastní prospěch.
- _____27. Cítím se trapně, když mi někdo skládá poklonu.
- _____28. Odplata musí být rychlá a nepříjemná.
- _____29. Plánuji věci pro své vlastní dobro a ne pro dobro ostatních.

Instrukce:

Níže uvedená tvrzení zahrnují postoje, charakteristiky a chování v různých situacích. Vaším úkolem je zhodnotit, jak Vás daná tvrzení popisují pomocí uvedené stupnice. Prosíme, u každého tvrzení napište pouze jedno číslo na příslušný řádek a žádné tvrzení nevynechejte. Odpovídejte pravdivě, podle toho jaký opravdu jste po většinu svého života.

1	2	3	4	5	6	7
Není to pravda			Částečně pravda			Naprostá pravda

- _____ 1. Mám pevně dané životní cíle.
- _____ 2. Kritiku nesnáším moc dobře.
- _____ 3. Jako dítě jsem občas někde něco vzal.
- _____ 4. Občas nadávám.
- _____ 5. Vadí mi, když mě někdo nemá rád.
- _____ 6. Občas si lžu do kapsy.
- _____ 7. Věci, které nejsou moje, si neberu.
- _____ 8. Nikdy nikoho nepomlouvám.
- _____ 9. Dnes je venku ošklivé počasí.
- _____ 10. Vždycky jezdím podle předpisů.
- _____ 11. Občas dělám věci bezdůvodně.
- _____ 12. Své chyby se snažím skrývat.
- _____ 13. Byly situace, kdy jsem pomlouval přítele/přítelkyni.
- _____ 14. Většinou dokážu lidi odhadnout na první pohled.
- _____ 15. Jsem tak nerozhodný, že mi občas možnosti utíkají pod prsty.
- _____ 16. Dnes se cítím dobře.
- _____ 17. Nikdy se mi nestalo, že bych poškodil půjčenou věc a zatajil to.
- _____ 18. Jako dítě jsem byl trestaný neprávem.
- _____ 19. Emoce mají vliv na mé myšlení.
- _____ 20. Občas čtu erotické knihy a časopisy.

- _____21. Když mi v obchodě vrátí víc než by měli, neřeknu to a peníze si nechám.
- _____22. Občas lituji svých rozhodnutí.
- _____23. Preferuji práci, která se stále opakuje před vlastní tvořivostí.
- _____24. Křivdy lidem neodpouštím a nezapomínám na ně, naopak někdy je spíše oplácím.
- _____25. Občas někoho využiji ve svůj prospěch.
- _____26. O svých mileneckých schopnostech jsem nikdy nepochyboval.
- _____27. Jen těžko se zbavuji svých zlovyků.
- _____28. Vždycky říkám pravdu a nelhal bych za žádných okolností.
- _____29. Víím, jaké věci mi dělají dobře.
- _____30. Nemám žádné zlovyky.
- _____31. Neporušuji zákony, i když je málo pravděpodobné, že bych byl přitom chycen.
- _____32. Občas úmyslně poslouchám cizí soukromé rozhovory.
- _____33. Chodím k volbám, protože věřím v sílu svého hlasu.
- _____34. Racionalita je mi vlastní.
- _____35. Raději bych žil někde na vesnici než ve velkoměstě.
- _____36. Odpadky házím vždycky pouze do koše a ne na ulici.
- _____37. Udělal jsem věci, o kterých bych nechtěl, aby ostatní věděli.
- _____38. Při podání daňového přiznání bych přiznal všechny příjmy.
- _____39. Rušivých myšlenek se lehce zbavuji.
- _____40. Byly situace, kdy jsem předstíral nemoc a nechal jsem si vystavit neschopenku.
- _____41. Můj úsudek mne nikdy nezklamal.

Příloha D

Dotazník intenzity náboženské víry Santa Clara

Instrukce:

Prosíme odpovězte na následující otázky o náboženské víře s použitím stupnice (viz níže). Označte stupeň souhlasu (nebo nesouhlasu) ke každému tvrzení.

1	2	3	4
Výrazně nesouhlasím	Nesouhlasím	Souhlasím	Výrazně souhlasím

- _____ 1. Moje víra je pro mě velmi významná.
- _____ 2. Denně se modlím.
- _____ 3. Vnímám svoji víru jako zdroj inspirace.
- _____ 4. Vnímám svoji víru jako zdroj smyslu a významu pro můj život.
- _____ 5. Považuji se v mé víře nebo církvi za aktivního.
- _____ 6. Moje víra je důležitou součástí toho, kdo vlastně jsem.
- _____ 7. Můj vztah k bohu je pro mě velmi významný.
- _____ 8. Jsem rád mezi lidmi, kteří sdílejí moji víru.
- _____ 9. Vnímám svoji víru jako zdroj útěchy.
- _____ 10. Moje víra určuje řadu z mých rozhodnutí.